

רז פי' הסוד בשלח על התורה

צמלחמה שלא יפזרו אנשי המלחמה ולכן כתיב ויקחו חצן וישימו תחתיו
 וישצ עליה כדי שיהי' במקום אחד גבוה ויראו כולם הנס שלהם ועל כן
 קרא משה למזבח ה' ניסי לומר לא צמעי שהרימותי לנס גזרו ישראל אלל
 ה' נסי ורגלי: (יב) ויהי ידיו אמונה. פי' ר' אצרהס כל אחד מידיו.
 וי"מ על מה שכתוב ויהי ולא אמר ויהיו שהיה מזמאס ידיו לפרוש השמים
 והיו נראות כמו אחד כענין ורגליהם רגל ישרה: אמונה. פי' כמו
 עומדות וקיימות צרוממותן כמו ולנחנו כורפים אמונה פי' דבר קיים.
 וי"מ לאמונת ישראל כדי שינחמו. וי"מ שהוא מגורת ויהי אומן כאלו
 אומנים הם שישאו ידיו. וצמדרש יש שהזכיר וכות אצות אמונה זהו
 אצרהס דכתיב צי' והאמין צה' עד צא ינחק דכתיב וינחק צא מצא השמש
 יעקב דכתיב כי צא השמש: (יג) ויהלש יהושע. ולא הרגס. י"מ
 שצבלי כשפים היו וצחרו להם אנשים למלחמה שאי אפשר להרגס מפני
 הכשפים שעשו להם: (יד) כתוב זאת וזכרון בספר. כתיב ר' אצרהס
 כי הוא ספר מלחמות ה' וחינו מלוי אללינו. וכתב הרמב"ן ולין צדבריו
 רק תואנה והנכון כי הוא ספר התורה כענין שנאמר לקוח את ספר
 התורה הזה שורה לכתוב לזכרון שיזכרו ישראל מה שעשה עמלק וזהו
 המורה שצמסנה תורה זכור את אשר עשה לך עמלק ואמר ושים צאזני
 יהושע שזיזו להזכיר לישראל את כל התלחה שצאה להם על ידו כי הוא
 היודע ועד ורומז כי אחרי שירשו את הארץ ימחווהו כי מורה עליהם
 להכריח ז' עממים תחלה וזהו שנאמר והיה צהניח ה' אליהך לך וגו' ואס
 היה כן צימי יהושע היה מוזכרים למחותן אצל נשאר צימיו מן הארץ
 הרצה עדיין לנחול ונמשך הדבר עד צא שאלו: כי מחה אבחה. לפי
 שאלופי אדום נצבלו מפחד שראו נסים שנעשו לישראל צמזרים ועל הים
 וכן מואב ופלשת אצל עמלק שמע גבורת השם וצא ממקום רחוק להלחם
 על ישראל ולא פחד מגבורת השם ראוי למחות. וכת' קרא אחרינא תמחה
 את זכר עמלק וי"מ קודם שפסע ידו צצית המקדש תמחה ואחר שפסע תמחה
 אני צעממי. וצמדרש אס-אתה תמחה מלמטה אני תמחה מלמעלה:
 (טז) כי יד על כם יה. לשון שצועה כמו שפירש"י. וי"מ כאשר תהיה
 יד וחזק על כסא ה' למלך אז תהי' מלחמה לשם צעמלק רמו לשאלו
 מלך ראשון שנלחם צעמלק וכן תהיה מדר דר שכל מלך שיהי' לישראל
 חייב להלחם אהו עד שימחה שמו:

פרשת יתרו

יח (א) וישמע יתרו. נחלקו צו רבותינו י"א קודם מתן

תורה צא כסדר הפרשה וי"א אחר

מתן תורה צא מדכתיב אשר הוא חונה שם הר האלהים ועוד שאמר לו
 משה מיד צבואו אליו והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו ועוד ראיות

פ"י השור יתרו על התורה רח

אחרות ונתן ר' אברהם טעם לדבריו למה כתב זו הפרשה כאן להסמיכה לפרשת עמלק כי כאשר הזכיר הרעה שעשה עמנו עמלק וזינונו שנגמלו רעתו הזכיר שעשה לנו יתרו טובה להורותינו שנשלים לו טוב וכשנצא להכרית עמלק שזוהר צני קני העומדים עמהם ולא נוספים עמהם. והקשה הרמב"ן לזו הסברא כשאומר וישמע יתרו את כל אשר עשה ה' למשה וגו' שהוליאם ממזרים וקרב להם הים למה אינו אומר ששמע מתן תורה שהיא מן הנפלאות הגדולות שנעשו להם שנאמר השמע עם קול אלהים וכשסיפר לו משה את כל אשר עשה ה' לפרעה ולמצרים למה לא סיפר מעשה הר סיני ותיירן אולי יתרו שמע מיד יליאת מזרים ונסע מארצו וצא אל משה אחר מתן תורה מיד ולכך לא הזכיר שסיפר לו ענין מעמד ההר ההוא כי הדבר עודנו קרוב ועודם שם וצידוע כי סיפר אותו לו. וכתב הוא והקרוב אלי לתפוש סדר הפסוק שצא קודם מתן תורה מיד אחר מלחמת עמלק צעודם צרפידים והפסוק שאומר אל המדבר אשר הוא חונה שם הר האלהים כך היה הענין כי הר סיני קרוב צדק מדין שהרי משה הלך שם לרעות האלון ויתרו צא עם צפו אל הר סיני ומשה וישראל היו צרפידים שהוא מקום אחר במדבר סין והוא מדבר גדול שנשעו בו הרצה מסעות לרפקה ואלוש ורפידים כולם ממדבר סין ומגיע עד הר סיני והמקום שלפני ההר נקרא מדבר סיני ושם הגיע יתרו ומשה שלח לו את חותנך יתרו צא אליך ולא נלטרך לומר כי ויאמר הוא מוקדם. ועד נראה לי מה שאומר כאן וישלח משה את חותנו וילך לו אל ארצו שהיה זה בשנה ראשונה והלך אל ארצו לגייר משפחתו וחזר לו ועודנו צהר סיני כי קרוב היה למדין כי צנסוע המחנות צאייר בשנה השנייה כשאמר לו משה נוסעים אנחנו וגומ' וענה אותו לא כי אל ארצי ואל מולדתי אלך והתחנן לו משה אל נא תעזוב אותנו ולא השיבו דבר נראה שקיבל את דבריו ולא עזבם אצל צימי שאלו היו צניו עם עמלק וצאו והתחזרו עוד עם ישראל והיו צירושלי' צימי יונדב צן רכב ואולי צימות משה חזר לארצו הוא וצניו. ואיפשר שהיה הקיני היושב עם עמלק ממשפחת יתרו ולא צניו ועשו חסד עם כל המשפחה צעבור יתרו: למשה ולישראל. כי שמע הנפלאות שעשה עם משה שצא אל פרעה תמיד ומציא עליו מכות גדולות ואינו מפחד ממנו והנפלאות שעשה לישראל עמו. ור' אברהם אמר צעבור משה וישראל עמו ורונה לומר המכות וטביעת פרעה שעשה צעבור משה וישראל. עמו: כי הוציא ה'. תחלת דבר הוא ואינו חוזר על וישמע יתרו. דבפ' צהר' וצמחים פליגי תנאי מה שמועה שמע חד אמר מלחמת עמלק הכתובה בצדה וחד אמר מתן תורה וחד אמר קריעת ים סוף ואם כי הוליא חוזר על וישמע יתרו הרי מפורש צהדי' מה שמע אלא אמר וישמע יתרו את כל אשר עשה אלהים למשה ולישראל ולא פי' ולהכי פליגי צ' תנאי וחזר והתחיל כי הוליא וגומר. כתב הרמב"ן

ר"ט פ"י הטור יתרו על התורה

אשר עשה אלהים כי הוֹצִיא ה' וגו' הזכיר תחלה אלהים השם שהיה יתרו יודע מלפנים וכי הוֹצִיא ה' בשמו הגדול שנודע עתה על ידי משה שצו נעשו האותות: (ב) אחר שילוחיה. צצציל שאמר למעלה ויקח משה את אשתו ואת בניו וישצ ארנה מצרים הולךך לומר כאן שחור ושולמה. וי"מ שאמר אחר שילוחיה לומר אע"פ ששלחה משה ממנו השיצה יתרו אליו כיון ששמע כל אשר עשה אלהים למשה אמר ראוי שתלך אחריו באשר ילך. וי"מ אחר ששלחה דורות אליו כמו שלוחים לציתו. וי"מ ששלחה אליו שלוחים צסימנין שמסר לה וזהו אני חותנך יתרו צא אליך ע"י שליח. וי"מ שילוחיה צ' שילוחים אחד שנשארה צמלון קרוב למצרים וחשוב זה שילוח שהניחה שם והלך ממנה ואחד ששלחה משם לצית אציה: (ג) כי אמר גר הייתי. אע"פ שאין זה מקום לתולדותם מזכיר שם הצנים לפי שלא היה לו מקום לקרות שם לאליעזר מפני שלא מל אותו כי היה נחוץ לדרך וצבמולו היה נפגש מן המלךך ולא קרא לו שם ואמו ג"כ לא קראה לו ולכן הזכיר כאן חסדי המקום שעשה עמו שהיה גר צארץ נכרי ונתן הודאה למקום שהלילו מחרצ פרעה והטציעו צים והמליכו על ישראל: (ו) ויאמר אל משה. פי' ר' אצרהס וכבר אמר לו קודם שצא אליו אני חותנך יתרו צא אליך פי' צכתצ שלחו כי אם היה על ידי שליח היה אומר הכה חותנך ואם דבר הוא צעצמו היה לו לומר הנני צא אליך. וצמדריש שזרק מן והיה כתוב עליו אני חותנך וגו' ואע"פ שהיו עננים מקיפים אותם אפשר שצלורך שעה עצר: (ז) ויצא משה לקראת הירגו. לכצד את חמיו כי אינו דרך צבוד שילא הוא לקראת אשתו: וישתהו וגו' וישאלו איש לרעהו. פירש"י מי השתחוה למי הוי אומר זה משה שנקרא איש אע"ג דיתרו נמי נקרא איש דכתצ ויואל לצצת את האיש ואע"ג דהוא צרעואל כתצ אמרינן הוא רעואל הוא יתרו וי"ל שצבי משה כתצ והאיש משה ו"ו מיותר קראו צשמו ואמר עוד והאיש לומ' שנקרא איש מכהג העולם אצל ציתרו לא כתצ אלא האיש צלצד. ומיהו אין צריך ראיי' כי לפי הדצרים היואל משתחוה לצא: ויבואו האהלה ויספר. מכאן שאין מספרים דצרכים: (ח) את כל התלאה. פי' ר"א מגורת ונלאו מצרים והפ"ו נוספת ופירושו צרה שאדם נלאה מכוצלה או להגידה: (ט) ויחד יתרו. דרשו רצותינו ז'ל גיורא עד עשרה דרי לא תצוי ארמאה צאפי'. י"מ דלאו דורות קאמר ממש שהרי אנו רואים צני הגרים וצני צניהס שהס לדיקים גמורים אלא פי' עשר דורות עד שיהיו לו עשר שורות של שער לצן: (י) אשר תציל אתכם מיד מצרים ומיד פרעה. פי' צירך תחלה השם ית' שעשה נסים למשה שהלילו מיד פרעה שלא הרגו צהצילו עליו כל המכות ועל הזכירו צפרט חור והזכירו צכלל ואמר אשר הציל אתכם פי' אתה והעם ועוד נס אחר אשר הציל את העם מתחת יד מצרים שהיו תחת ידם וילאו לחירות. ור'

פ"י הטור יתרו על התורה ר"י

אצרהם פי' כי צירך תחלה השם שהליל את העם מתחת יד מזרים: (יא)
 כי בדבר אשר זדו עליהם. פי' צמה שהרשיעו המזרים לישראל
 נתצרו לי. כי גדול אלהים שראה ענים ורצ ריבם ודן אותם. והרמז"ן
 פי' שלא דן אותם אלא על הזדון שהרשיעו עמהם לעשות להשליך ליאור
 קטניהם ולענותם צעקות פרך יותר מן הראוי אל צמה שקיימו ועבדום
 וענו אותם על זה לא דנס: (יב) ויקח יתרו הותן משרה עולה
 וזבחים. כתב הרמז"ן כל זה היה טרם צואם לפני הר סיני וגם יתכן
 לומר שסידר הכתוב כל ענין יתרו אל זה היה אחר ימים רבים שעמד עמהם
 ונתגייר צמילה ועצילה והראת דמים כמשפט: ויבא אהרן וכל זקני
 ישראל לאכול לחם. ציום מתונתו כי הוא מתן דמים: לפני האלהים.
 פי' הרמז"ן שאלה משה היה צמורח אהל מועד: (יג) ויהי ממחרת.
 פירש"י ממחרת יום הכיפורים והכי איתא צמכילת'. וכתב הרמז"ן אף
 דעתם שיהיה ממחרת יום הכיפורים כי יום הכיפור לא נזכר צפסוק
 שיאמר עליו ממחרת וגם אין הכונה שיהיה ממחרתו ממש ש"כ אכלו
 ציום הכיפורים אם היה להם יום הכיפורים צנה ראשונה קודם שנלנו
 ועוד כי ציום הכיפורים נתנו לוחות אחרונות ולמחרתו יד משה לישראל
 ודיבר אליהם ככל אשר נלטה ולא היה יום משפט שיצמח עליו כל היום
 ואי אפשר לומר גם כן שהיה ממחרת יום הכיפורים צנה שניה כי צנסוע
 הדגלים שהיה צאייר של שנה שנייה הלך יתרו אלא פי' ויהי ממחרת היום
 שעשו זה שנוכר שהקריב יתרו עולה וזמנים יצו משה לשפוט את העם.
 והצרייתא שאומרת שהיה אחר יום הכיפורים צל לומר שהיה אחר יום
 הכיפורים של שנה ראשונה כי לא היה להם יום פנוי למשפט מיום צואם
 להר עד אחר יום הכיפורים ולעולם לא למחרתו ממש. וי"מ שודאי כל
 הפרשה נאמרה על הסדר שמיד אחר מלחמת עמלק צל יתרו קודם מתן
 תורה כי קשה לומר שלא היו צנו של משה צמעמד הר סיני ושלחו מיד
 קודם מתן תורה לגייר משפחתו וחזר צנה והפסוק לא חשב לספר
 חזרתו צפעם שנייה ומה שכתב צצרייתא מחרת יום הכיפורים לאו יום
 הכיפורים ממש אלא מחרת יום כפרה שהציא יתרו פרתו כשנתגייר
 ולמחרתו היה והכל קודם מתן תורה והיה כתוב צספרים יום הכפר' חבר
 והיה נקודה על הרי"ש וטעו הסופרים וכתבו הכיפורים. ומה שאמר
 משה והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו על הדין שנלטה צמרה
 אמר. מה שכתב צפירש"י אף פרשה זו כתובה בסדר שלא נאמר ויהי
 ממחרת עד שנה שנייה וגו' לא הצנתי כונתו שהרי כתוב צצר שיהי
 ממחרת הוא מחרת יום הכיפורים של שנה ראשונה ואפשר שרונה לומר
 על פסוק ושלח משה את מותנו שאותו ודאי לפי דברו לא הי' אלא
 צנה שנייה אל צל ויהי ממחרת אע"פ שלא נכתב בסדר שהרי אחר מתן
 תורה הי' מ"מ צנה שנייה לא הי' אלא מיד אחר יום הכיפורים צנה

ריא פי' הטור יתרו על התורה

ראשונה: (טו) כי יבא אלי העם לדרוש אלהים. השיז משה ריכין הס שיעמדו עלי זמן גדול מן היום כי לדברים רצים צאים לפני: כי יבא אלי העם לדרוש אלהים. פי' להתפלל על חולייהם ולהודיעם מה שאזד להם כי זה נקרא דרישת אלהים כי זה יעשו הנציאים כענין שנאמר ודרשת אח' ה' מאתו האמיה מחולי זה ועוד שאני שופטם ועוד שאני מלמדם תורה והודעתי את חוקי האלהים ואת פורותיו: (יש) ויהי אלהים עמך. פירש"י אמר לו לא והמלך צנצורה. ור' אברהם פי' שמע בקולי ויהי אלהים עמך להנליחך צענתי אם תשמע לי וצסוף דצרו אמר לו שיקח רשות מהשם שאמר לו ונוך אלהים ויכלת עמוד וצודאי שכן עשה שנמלך צנצורה: היה אתה לעם מול האלהים. פי' הרמז"ן על הראשון שאמר לו כי יצא אלי העם לדרוש אלהים הורה לו ודאי לריך שתעשנו אתה ואי אפשר שיהי' אמר במקומך ואמר לו היה אתה צעצורם אל האלהים להציא לפניו הדברים שיצקשו וגם צמה שאמר והודעתי את חוקי האלהים ואת תורותיו הורה לו ואמר לו והזהרת אתהם שתזהירם אתה צעלמך מאוד ותלמדם התורה והמלות אלל צמשפט שאמרת וספמתי צין איש וצין רעהו אמר לו שים לך שופטים עמך כי צד ממוך הדבר ומוצ להקל מעליך ונשאו אתך. ויתכן לומר שגם צשנים האחרים נתן לו עצה צהם שאמר לו היה אתה לעם מול האלהים לשצת צאהל מועד מוזמן לפניו לדורשו ולא יהיה זה צמקום המשפט וגם צזהזרת אמר לו דרך עצה להזהירם מאוד ולהורותם צמנות אחרי שלל יעשה הוא צעלמו צהם את הדין. ושוטרים לא הזכיר כאן כי ידוע כי הרצה שוטרים למשה ולשופטים דצד המשפט ולא היה זה מעלת יתרו. ור' אברהם פי' והצלת את הדברים הקשים ואלו הן שאמר לו משה תחלה כי יהיה להם דצר צל אלי ופי' לו אחרי כן הדבר הקשה יציאו אליך: (כא) אנשי חיל. אנשים ראויים להנהיג עם גדול וצזה כל המדות כי אין אדם ראוי לזה אלא א"כ יהיו צו כל המדות ואח"כ פרט מי הם אנשי חיל אותם שהם יראי אלהים אנשי אמת שוכחי צלע וחכמים וצצונים לא הוורך לפרט כי פשיט' שריכין להיות חכמים וצצונים כמו שפרט צמשנה תורה גם כן חכמים וצצונים או שפרטן והכתוב קינר כאן ופי' צמשנה תורה בדרך המקראות וצמשה' כתיב ויצחר אנשי חיל ולא הוורך לפרט כי הכל צכלל אלל יתרו מפני שלל היה רגיל צעם הוורך לפרט. אי נמי קאמר מכל ישראל לומר שהיה מצוחרין שצכלן וצידוע כי העוצים שצכל ישראל כל המדות הטובות צהם: שונאי בצע. לפי הפשט על השומד דצר הצסוק. וי"מ שובלן דיצוי ממון שליני יגיע להעשיר. ופירש"י שונל ממון עלמו צדין כהסול דאמרין כל דייתל דמפקין מיני' מטונל צדינל לאו דינל הוא לומר כל ממון שידעו צו שאלם יכול להוילאו מידם צדין ישנאוהו ויחזרוהו מעלמם ולא ירד עמו לדין ואפי' הוא שלהם צלמת

פ'י המור יתרו על התורה ריב

כגון שקנה מהם עבד בלא עדים והאחר מוולאו ממנו בדין. וי"מ שונא
 עמונו כגון אם הצעל דין אלס ומגוס לו להפסיד ממונו אם לא יטה' הדין
 אל ישמע לו ולא יחוס להפסיד ממונו: שרי אלפים ושרי מאות. מפני
 שהוקשה לו' הצרהם. מה צריכין לכל אלו השרים ועוד איך יתכן להיות
 שמינית המחנה. ראשי שופטים כי כן אמר משה ולקח את ראשי שופטיכם
 פי' שרי אלפים שתחת ידו אלף איש מעבדיו ונעריו וכן שר מאה שק'
 איש תחת ידו וכן שר חמשים ושר עשרה ומאלו לקח משה המספיקים
 לדון לשטים. רצוף ומנאס שופטים: על העם ולא הזכיר הכתוב כמה לקח
 וגם שומדים מינה כמפורש במשנה תורה ולא הוטרף לפרש אותם כאן
 כי גאי אפשר לשופט בלא שומר:

יט (א) בחדש השלישי. היה ראוי לומר ויסעו מרפידים
 ויחנו במדבר סיני בחדש השלישי
 ללאתם מארץ מצרים בדרך שאומר בשאר המסעות אלא בשביל שביאתם
 לסיני היתה שמחה להם ומאפים לו כי היו יודעים שהיה להם לקבל התורה
 בעבור זה התחיל בחדש השלישי לומר שצאו מדבר סיני כאשר היו מאפים
 ולא"כ חוזר לומר בשאר המסעות: ביום הזה. פי' ציוס שהתחיל בחדש.
 ור' הצרהם כתב אולי היה המרחק צין הר סיני וצין רפידים רב יותר
 ממרחק כל מסע ולכך הוטרף לומר שצו ציוס צאו להר סיני: (ב) ויסעו
 מרפידים ויבאו מדבר סיני. פי' ראוי לומר ויסעו מרפידים ויחנו
 במדבר ולאמר ויבואו לומר מיד שצאו להר סיני צראותם ההר חנו שם
 במדבר ולא המתינו עד שיכנסו צו לצק מקום טוב לנו אלא חנו
 במדבר או צמורז שממה לפני ההר וזה מעט ויחנו במדבר: ויחן שם
 ישראל נגד ההר. הזכיר בני ישראל לומר כשהצדילו האספסוף והערצו
 רב מתוכם חנו הן נגד ההר ואפשר שאפי' הם צעלמס לא חנו כולם
 כנגדו אלא הזקנים והשופטים ולכך אמר ויחן לשון יחיד. מה שפירש"י
 מה הוטרף לומר ויסעו מרפידים לידע מהיכן נסעו הקשה הרמב"ן והלא
 דרך הפסוק לומר כן בכל המסעות ופי' הוא שכך רולה לומר מפני שכל
 המסעות שסיפר בהן כאן אלים ורפידים נשנו צאלה מסעי בשביל דברים
 שנתחדשו בהם שם אצל המסע הזה סיפר אותו כאן וכאן צשוב על זה
 הוטרף לדרוש הדיקס: (ג) ומשה עלה אל האלהים. פי' אל קצה
 ההר כי מיוס צואס לסיני היתה שכינה צראס ההר והוא עלה צקנה
 ההר להזמין לפניו ולא צא אל הערפל אשר שם האלהים: ויקרא אליו
 דה' מן ההר לאמר. פי' ר' הצרהם וכבר קרא אליו קודם שעלה.
 והרמב"ן פי' לאחר שעלה קרא לו לאמר כה תאמר לבית יעקב ותגיד
 לבני ישראל והקריאה היא כה תאמר לבית יעקב וגו': לבירת יעקב.
 אלו הנשים ולבני ישראל אלו האנשים והקדים נשים לאנשים לפי שחיה
 על שלא צוה לה הקצ"ה על אכילת עץ הדעת אכלתו והאכילתו לצעלה

ולכן הקדים צמתן תורה להזהיר הנשים תחלה ובשזיל שחלק כבוד זה לנשים להקדימן תחלה לא רצו לפרוק נומיין בעשיית העגל. וי"מ לבית יעקב אלו הנמלאים היום ולבני ישראל אלו שנולדו אחרי כן: (ד) ואביא אתכם אלי. אל מקום כבודי הבר הזה אשר שכנתי שם עמכם: (ה) ושמרם את בריתי. פ"י ר' אברהם על הצרית שיכרות משה עמהם אחר מתן תורה כמו שנאמר הנה דם הצרית אשר כרת ה' עמכם. והרמב"ן פ"י על הצרית אשר כרת את מצותיהם להיות להם לאלהים ולרעם אחריהם: והייתם לי בגולה וגו' כי לי כל הארץ. פ"י כל הארץ שלי וצמתי צבס: ולתם לצדכס שלי וליני מעמיד ומשליט צבס אלא אני לא כשאר האומות שממונים עליהם לצבא השמים כענין שנאמר אשר חלק ה' אליהם אותם לכל העמים ולתבס לקח ה' וגו': (ו) ממלכת כהנים וגוי קדוש. פ"י הרמב"ן ממלכת כהנים שתהיו ממלכת משמרת וגוי קדוש לדבקה בצאל הקדוש כמו שנאמר קדושים תהיו כי קדוש אני ה' אלהיכם הנה שהצטייחם צעולם הזה וצעולם הצא: (ז) וישם לפנייהם. כתב ר' אברהם צפה. וי"א צספר. ורצינו סעדי' פ"י כמו שימה צפיהם. והרמב"ן פ"י שאמר להם הנה נתתי לפניכם הדברים צחרו לכם אם תעשו כן ולכן ענוהו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע כענין שנאמר הנה נתתי לפניכם החיים והמות וכן ואלה המשפטים אשר תשים לפנייהם שיאמרו אם יצחרו עליהם לעשותם: (ח) ויענו כל העם יחדו. כי משה קרא לוקני העם חכמיהם ושומריהם ושם לפנייהם הצחירה שיצחרו והיה זה צמעמד כל העם כי על כולם נלוטה כה. תאמר לבית יעקב והם לא המתינו לעצה וצחירה ויענו כל העם למקטן ועד גדול כל אשר דבר ה' נעשה: (ט) הנה אנכי בא אליך בעב הענן. כתב ר' אברהם כי ה' צישראל שהיו מסתפקין בצבואה אע"פ שכתבו ויאמינו צה' וצמשה עבדו שם אומר וירא ישראל ולא אמר כל ישראל וזהו שאמרו היום ראינו כי ידבר אלהים את האדם ומי כי לא היו מאמינים צו. תחלה ואמר גם צך יאמינו לעולם שאתה נביאי כי מעתה יתאמת אללס ענין הצבואה. וכתב הרמב"ן שאינו נכון כי לא הסתפקו כלל בצבואה כי האמינו צה מאצותיהם אלא אמר הנה אנכי בא אליך צעב הענן שתגש אתה אל הערפל צעבור שישמעו דברי ויהיו הם צעצמס נביאים ולא שיאמינו מפי אחרים כמו שנאמר הקהל לי את העם ולשמיעם את דברי למען ישמעו וילמדו ליראה אותי כל הימים וגם צך יאמינו לעולם צכל הדורות ואם יקום חולס חלוס או נציא ויראה להכחיש דברי שיכחישוהו לאמר שכבר ראו צענייהם שהגעת למעלה עליונה בצבואה ולכן אמר צעבור שישמע העם צדברי עמך כי שמעו דברי מתוך האש וידעו כי אני ה' מדבר עמך ויאמינו צדברי עמך וגם צך יאמינו לעולם חשו שאמרו היום ראינו כי ידבר אלהים את האדם ומי בלומר שתקיים הדבר אללינו צראיית עינינו באשר היה חפץ האלהים

פ"י הטור יתרו על התורה ר"ד

ומעתה שדענו כך שהנעת למעלה העליונה קרב ושמע כל אשר יאמר
 בשם ושמענו ספיק ועשינו שכבר נאמנה נבואתך שהיא עליונה על כל
 הכזיאים: ויגד משה את דברי העם אל ה' פי' רצינו לצררה
 ובצר הגיד והרמז"ן פי' מתחלה שאמר וישב משה דברי העם אל ה' לא
 שאמר לו מיד תשובתם אלא ששב לפניו אל ההר עם מענה העם שצדדו
 לאמרים והנה הכל גלוי לפניו ולא שאלו מה ענה לך העם אלא אמר לו
 מיד הנה אנכי בא אליך צעצ' הענן ולו הגיד משה דברי העם ואמר
 רצונו של עולם צניק הם מאמינים ויקבלו עליהם את אשר תאמר.
 ורצותינו דרשו אותו על מצות הגבלה שכשעלה בצלמישי ואמר דברי העם
 אל ה' שאמרו נעשה ונשמע אז אמר לו מצות הגבלה וירד בו ציוס ואמרה
 לעם ועלה ציוס הרציעי והגיד לה' תשובת העם על מצות הגבלה ואע"פ
 שהיא כמותה אחר כן אין מוקדם ומאוחר. וי"מ שמתחלה אמר לשם
 דברי העם שאמרו כג אשר דבר ה' נעשה והקצ"ה שהוא מצד סתרים
 הצדק שהי' דעתו של משה לומר שלא יאמינו אלא מה שישמעו דברי השם
 צעלמו ולא שישמעו מזולתו ועל כן אמר לו הנה אנכי בא אליך צעצ'
 הענן כדי שישמעו ממני ולא הגידמשה דברי העם כי כן הי' דעתם תחלה
 אלא שלא רנה הוא לפרש: (י) וקדשחם. פירש"י וזמנתם. ור' אברהם
 פי' שירחמו צמים. והרמז"ן פי' שיהיו קדושים ולא יגשו אל אשה ואל
 כל זוממה כי השמר מכל זוממה נקרא קדוש: (יא) ירד ה' לעיני
 כל העם. פי' שכלם יראו צדדתו שם צראותם כאלו אובלת צראש ההר
 ולא שיראו את ה' דכתיב כי לא יראני האדם ומי: (יג) לא הגע בו
 יד. י"מ דלזונגע צהר קאי שאם יגע צהר ומייד מיתה לא תגע צו יד
 לומר אלך אחריו ואמיתבו אלא לא תגע צו יד רק ישליך לו אצנים ויסקל
 ואם יצח עוד אל ההר ירה יירה וירוהו המורים צחלים: במשוך היובל.
 פי' ר' אברהם שופר שיתרעו צו צגנת היוצל. והמעתיקים אמרו שפי'
 יוצל כשב. ומה שהציל רש"י הדרש שדרשו צו שהוא מאילו של ילחק כתב
 הרמז"ן לא הצנתי והלא אותו הי' עולה ונשרף קרניו והכל וכתב ואולי
 צבר את עפרו והחזירו למה שהי': המוח יעלו בהר. כתב ר' אברהם
 על זקנים ולא אחרים ולא ידעתי למה לא יעלו כלם כיון שניתנה רשות
 ונסתלקה שכניה: (יד) וירד משה מן ההר. לומר שגם הדבור שאמר
 לו השם לך אל העם וקדשתם היום הי' צהר שהי' משה עולה בכל פעם
 לצר אתו: (יו) ויהיצבו בתחתית ההר. מלמד שכפה עליהם ההר
 כניגית ואע"פ שמעלמם נתרצו ואמרו כל אשר דבר ה' נעשה ונשמע
 י"מ שלא נתרצו אלא על תורה שצכתו ולא על תורה שצעל פה מדכתו
 כל אשר דבר ה' ולא כתיב כל אשר יצר ה'. ור' יוסף קמחי פי' ודאי
 צבר נתרצו ואמרו נעשה ונשמע ואחר כך כפה עליהם ההר להראות מיצתו
 ואמר להם צטוב עשיתם שנתרציתם שאם היית' מסרבים לא הייתי מניחכם

רסו פ"י הטור יתרו על התורה

כאשר הנחתי לשאר האומות: (יש) משרח ידבר והאלהים יעננו בקול. פירש"י על י' דברות שאמרם לישראל והאלהים יעננו בקול שמייעו לתת צו כח להשמיע הקול. וי"מ יעננו בקול כי מתחלה קודם שילא הקול היה משה מודיע הדבור לישראל ואומר להם כוונו דעתיכם כי עתה תשמעו קול צענין כך ומיד האלהים יעננו בצאתו הקול ומשמיעו לעם כענין שאמר להם משה תחלה שישמעוהו. ופי' הרמב"ן דלאו לעשרת הדברות קאמר אלא ציוס השלישי ירד ה' אל הבר ויתיצבו הם בתחתית הבר ומשה עלה למעלה קרוב לראש הבר ומדבר עם ישראל להורותם מה יעשו וישראל שומעים קול השם שעוניה ומזהו על מה שכתוב אחר כך צפרשת רד העד צהם והם אינם מצינים מה מדבר עמו והוא מפרשו להם זה' זה קודם מתן תורה וגם בשעת הדברות כי משם לא עלה אל הערפל אשר שם האלהים עד לאחר מתן תורה. ור' אברהם כתב לע"פ שהי' קול השופר חזק וכל השומעו יחד ה' צלות' שעה מדבר והאלהים עונהו בקול שהי' שומע הוא לצדו ולא ימנעו השופר מלשמעו: (בא) רד וגו'. זה היה קודם מ"ח ואף בשעת מ"ח לא עלה אל הערפל אשר שם האלקים רק לאחר מ"ח וכן כתב' חכמי עומד צין ה' וציניבם: (בג) לא יוכל העם לעלות. יש תמהין על דברי משה אל ה' לא יוכל העם לעלות ומפרשים שהוא בדרך שליח החוזר אל המשלח לומר עשיית שליחותך כך חזר לשם לומר צר הגזלתי הבר ולא יוכל העם לעלות כאשר ציניתי. ור' אברהם פי' כי השם אמר למשה רד העד צעם ולא ידע משה מה נורך שיפיד צעם כי צר העיד צהם יכל כן אמר לא יוכל העם לעלות ועל כן אמר לו השם כאשר נותיק שתעיד צהם כי השם לצדו ידע שנוך להעיד צהם שנית. וי"מ שבא עתה להוסיף ולאסור אפי' מרחוק והו שגאמר פן ירסו לעלות אל ה' לראות ולא נהירא דהא צמר הכי כתיב אל ירסו לעלות אם לא שגאמר השיצו צהר העידותה צם מלת לעלות ועל הראי' אי אפשר להם לעמוד זה שלא לראות ואו אמר לו הקצ"ה ח"ב יהיה בדצריך ואל תעיד צם אלא על העליה: לשון א"א הרא"ש ז"ל. פו ירסו אל ה' לראות וגו'. קשה לי וכי הזהירם הקצ"ה על הראי' זו היא גזירה שאין הציבור יכול לעמוד צה וגם לא הזהירם למעלה כי אם על העלי' ועל הגניעה וגם צמר הכי כתיב אל ירסו לעלות וגו' הקצ"ה אמר למשה פן ירסו לראות ומשה השיב לא יוכל העם לעלות ונראה לי לפרש שאמר הקצ"ה למשה שיזכיר להם התראה פן ירסו מעצמם לעבור התחום מתוך שהם תאצים לראות ומתוך שמחתם צראיית וזי הכרינה תנוס דעתם ויעברו צלי התצננות וגם הכהנים אל יסמכו להתקרב ואמר משה לא יוכלו לעלות כי צר הבר מוגבל סביב ואמר לו הקצ"ה לך רד ועלית אתה ואתה שיראו שאתה עולה שמת יראו ויהיו סודין שהותרו לעלות לכן הזהיר הקהנים והעם ע"כ:

פי' הטור יתרו על התורה רטז

ב (ב) אנכי ה' אלהיך. וזו מצות עשה לחדש ולהאמץ פי

יש ה' שהוא הווה וקדמון ומלאות
 היה הכל ושמותו הוא לנו לאלהים ולנחנו עמו חייבים לעבדו ואמר אשר
 הולאתיך מארץ מצרים כי הולאתי אותנו משם תורה על המצוות ועל
 החפץ כי בדיעה ובשגחה ממנו ילאנו משם תורה על החפץ כי עם
 קדמות העולם לא תשנה דבר וגם תורה על היכולת והיכולת תורה על
 הייחוד כמו שנת' למען תדע כי אין כמוני בכל הארץ ולכך אמר אשר
 הולאתיך מארץ מצרים ולא אמר אשר צראתי שמים וארץ בעבור כי הם
 יודעים ועדים בכל אלה. י"ג אנכי הוא שאמרתי לאברהם תם את הגוי
 אשר יעבדו דן אנכי ואני שקיימתי ואחרי כן ילאו צרסם גדול והולאתי
 אתכם מארץ מצרים. ושי דברות הראשונות אנכי ולא יהיה לך בדיבור
 הקצ"ה לישראל והאחרים שאינם מדברים לנוכח אמרם משה לישראל חבו
 שאמרו אנכי ולא יהי' לך מפי הגבורה שמענום והאי דכתיב וידבר אלהים
 את כל הדברים ועוד כתיב את הדברים האלה דבר ה' אל כל קהלכם
 ויכתבם על שני לוחות אבנים אלמא כאשר אמרם כתבם פי' הרמז"ן והאי
 עשרת הדברות שמעו מפי הגבורה אלא שלא הבינום והארץ משה לפרסם
 להם חוץ משנים שמעו מפי הגבורה והכינה צוץ שהיו כולם
 נביאים שומעים מפי הגבורה צייחוד השם וצא"סור ע"ז: מבית עבדים.
 שהייתם עבדים א"כ ראוי הוא שתהיו עבדי פיון שפדיתי אתכם מהיות
 עבדים. וי"מ מצות עבדים ממלכים שהם מצני חס שנאמר זו עבד עבדים
 יהי' לאחיו דכתיב וצני חס כוש ומלכים, ונאמרו כל הדברות בלשון יחיד
 ולא כאשר התחיל אתם וצני חס כוש ומלכים, ונאמרו כל הדברות בלשון יחיד
 יחיד ויחיד מהם כאלו מדבר עם כל אחד ואחד לבדו שלא יחשבו שילך אחר
 הרוב והיחיד ינלל עמם: (ג) לא יהיה לך אלהים אחרים. פירש"י
 אזהרה שלא לקיים ע"ז הנעשית כבר כי לא תעשה אינו אלא אזהרה שלא
 יעשה. וכתב הרמז"ן א"כ תהיה לא יהי' לך אזהרה לבד שלא לקיים ע"ז
 ברשותו ואין זה מיתת צ"ד ולמה הקדים הקיום שאמר בלשו להשתחוואה
 ועבודה שהם צכרת ומיתת צ"ד והאמת שהיא צרייתא שנוייה צמכילתין
 חבל אינה הלכה שהיא כדברי היחיד ורבים פליגי עלי'. והנכון לפי הפשט
 שהוא מלשון והיה לך לאלהים להיות לך לאלהים שמוזה שלא יהי' לנו
 זולתי השם ית' ויתעלה ולא יהי' לנו אלהים אחרים מכל מלאכי מעלה
 ומכל צבא השמים הנקראים אלהים והוא מניעה שלא נאמין בשום אחד
 מהם ולא נקבלנו עלינו באלוה ולא נאמר לו אלי אתה. ור' אברהם פי'
 שמוהיר שלא נשים שום שתוף להקצ"ה כי יש מי שהוא מודה שהוא אלוה
 אלא שמתקן עמו דבר אחר ועל זה מזהיר שלא נשתף: אלהים אחרים.
 פי' שהם אלהים אחרים לדעת העובד שעובדם או שקבלם לאלהים חבל
 כשמדבר צעשייה כגון אלהי מסכה לא תעשה לך לא אמר אחרים דודאי

בשמוה"ר על הקבלה או על העבודה שיך למימר לא תקבל עליך לשום אחר לאלוה ולך תעבדנו אבל קבל אלהיך ללוה אמיתי ותעבדנו אבל בשמוה"ר על העשייה לא שיך לומר לא תעשה דבר אחר לאלוה אלא האלוה האמיתי דחלילה חלילה להזכיר בו עשייה כי הוא העושה כל ולא נעשה; על פני. כמו ויכהן אלעזר ואיתמר על פני אהרן אזיהם שפירושו לפניו גם צפאן לא יהי' לך אלהים אחרים על פני פי' לפני וזהו בכל מקום שכל המקומות הנגלה והנסתר הם גלויים לפני והנה מזהיר שלא יהי' לך אלהים אחרים כי אני תמיד עמך ורוחך ולא אמר כאן אזיהרה להסתחולא כי הוא נמשך על ולא תשתחוה להם האמור גבי עשייה; (ה) לא תשתחוה להם ולא תעבדם. צום עבודה אפי' לא הי' דעתו להוציא עצמו מרשות הקדוש צרוך הוא; אל קנא. לא מצינו לשון קנאה אלא צע"ז שהוא קנא ונוקם ליפרע מעובדי ע"ז לפי שישראל עם סגולתו אשר צמר צם מכל העמים ואם הם פונים אל אלהים אחרים יקנא צהם בליש אשר יקנא באשתו בלכתה אל אחרים וכאזון שיקנא בעבדו כשיעשה לו אדון אחר; פוקד עון אבות. פי' ר' אברהם זוכר. כמו ו' פקד את שרה פי' שהס יאריך אפילי לרשע אולי יוליד צן דייק אבל אם הלך הצן בדרכי אציו וגם השלישי וגם הרביעי לא יאריך להם עוד אלא יזכור מה שעשו אזיהם ויכריתם. והקשה הרמב"ן א"כ אינו זוכר העון על הצנים ועל השלשים אלא על הרצעים שהוא זוכרו ומאבדו והיה לו לומר זוכר עון אצות וצנים ושלשים על רצעים ואולי רוצה לומר שהוא זוכר על הצנים ואמר אתה ואצריך חטאתם וכן יעשה עם השלשים ועם הרצעים ואז ינקם מהם ויכריתם בעון כולם. ומיהו אינו נכון שמוכיר הזכירה ככולם צווה ולא יזכיר הנקמה שהיא ברצעים אלא צפוף והנכון שהיא נקימה כמו יפקוד ה' צחרצו הקשה שנוקם העון שעשה האב על הצן ומכריתו וכן יפקוד אתכם על שלשים כשלא היה עונם שלם צצ' דורות כענין שנאמר כי לא שלם עון האמורי ופעמים שיפקוד עון כולם על הרצעים צשלא נתמלא סאתם עד הרצעים אבל צדור ה' לא יענש צעון אציו הראשון: פוקד עון אבות על בנים. פי' ר' אברהם וצני צנים צכלל צנים שפוקד עון האב על בני צניו ולכך אמר שלשים ורצעים ולא אמר שניים דהיינו צני צניו שהם צכלל צניו. ופתו הרמב"ן ואינו כן אלא שלשים הם דור שלישי לאב החוטא שהם צניו וכן דור רביעי לחוטא והא דכתיב צי"ג מדות פוקד עון אצות על צנים ועל צני צנים על שלשים ועל רצעים פי' על צני צנים השלשים והרצעים ולפיכך חזר משה צמרגלים ואמר על צנים על שלשים ועל רצעים ולא אמר צני צנים וכן דעת רצותינו שלמדו מכאן שמה טובה מרובה על מדת פורעניות אחר מת"ק שבמה טובה אמר אלפים דורות וצמדה רעה אומר ד' דורות: לשונאי. פי' כשהוא רשע ושונא את ה' אבל כשהוא דייק אינו פוקד

פ"י הטור   יתרו   ר"ח
 על התורה

עליו עון אצו. וי"א שזו המדה הממורה היא בע"ז לצד אצל צאנר עבירות
 איש צעונו ימות: (ו) לא חשא ארו שם רה' אלהיך לשוא.
 פירשו רבותינו דהיינו נשבע לשנות הידוע. ועל דרך הפשט בכלל זה שלא
 יצא על שפתיו השם הנכבד לחנם בלשון לא תשא שמע שוא כי הדבור
 נקרא בלשון נשיאות בעבור שישא בו הקול. וסידר זו המצוה אחר ע"ז
 לומר כאשר ראוי לירא לשם שלא לתת כבודו לאחר כך ראוי לתת כבוד
 לשמו והנושא אותו לשוא מחללו וכאלו מכחש צו כי דעתו בהזכירו על
 דבריו לאמר כאשר השם אמת כן יהיו דבריו אמתיים ונמלא במכחש
 צסם ולכך החמיר לכתוב צו כי לא ינקה ה' כמו שכתוב בע"ז העונש
 פוקד עון אבות על בני: (ח) זכור את יום השבת. אחר שזה
 שנאמין צסם המיוחד ית' שהוא הנמלא והוא הצורא והוא המצן והיכול
 ושנייחד האמונה בכל אלה והכבוד לו לבדו וזה שכבד לזכר שמו לזיה
 שנעשה צוה סימן וזכרון תמיד להודיע שהוא ברא הכל והוא מצות שבת
 שהיא זכר למעשה בראשית. ונאמר בדברות ראשונות זכור וצננות שמור
 ואמרו רבותינו שדבור אחד נאמרו אע"פ שיש להם כמה לשונות לא
 הקפידו בהם אלא צוה שאין ראוי למשה שיסנה מצות טשה למצות לא
 תעשה כי זכור מצות עשה ושמור מצות לא תעשה ולגודל מעלתו צוה
 עליו במצות עשה שזכור אותו לקדשו והזהיר עליו במצות לא תעשה
 שנהיה זהירים עליו מחללו כדי שיהא צו שני מעלות עבודה מאהבה ועבודה
 מיראה כי כל מצות עשה היא מאהבה כעבוד העושה רצון רבו מאהבתו
 אותו ומצות לא תעשה היא מדת היראה ועל כן מצות עשה גדולה ממצות
 לא תעשה ודומה אותה. וכתב בראשונות זכור בשביל שתזכור במעשה
 בראשית דכתיב צהו זכור ימות עולם. וכתב הרמב"ן ואני תמה אם שמור
 נאמר מפי הגבורה למה לא נכתב בלוחות ויתכן שהי' בלוחות ראשונות
 וצננות כתוב זכור ומשה אמר לישראל כי שמור נאמר עמו וזו כונתם
 באמת: זכור. פירש"י תנו לצ' לזכור תמיד את יום השבת שאם נודמן
 לך חלק יפה תהא מוזמנו לשבת. וכתב הרמב"ן באמת כי ברייתא היא
 במכילתין והם דברי צ"ש וצ"ה פליגי עלי'. ועל דרך הפשט מצוה שזכור
 תמיד בכל יום את יום השבת כדי שלא נשכח ולא יתחלף צאנר הימים כי
 בזכרנו אותו תמיד נזכור מעשה בראשית בכל עת וכודה שיש לעולם צורא ולונו
 באות הזה וזה עיקר גדול לאמונת האל. ופי' לקדשו להיות זכרונינו צו לקדשו
 להיות קדוש צעיינו בעבור כי הוא יום קדוש להפנות צו מעסקי המחשבות
 והצלי הזמן ולהתענג צו נפשינו בדרכי ה' וללכת צו אל החכמים והנביאים
 לשמוע צו דבר השם כענין שנאמר מדוע את הולכת אליו היום לא חדש ולא
 שבת וזה טעם שציתת בהמה שלא יהיה בלצנו מחשבה עליה ולכך אמרו שהשבת
 שקולה כנגד כל המצות האמורות בתורה מפני שזה מעיד על עיקר האמונה
 במדוע ובהשגחה. וצמכילתין לא תהא מונה כדרך שהאחרים מונים אלא

ר"ט
פ"ה: הסור
יתרו
על התורה

תהא מונה ליום שנת פ"ה לח תמנה לימי השבוע כדרך הגוים שקורין לכל יום בפני עצמו או על שמות המשרתים אללל היו מונה א' בשנת ז' בשנת כדי שתזכרבו בכל יום וזאת היא מלות זכור. ורבותי' דרשו ממלת לקדשו שנקדשהו בזכרון שבניספתו כענין וקדשתם את שנת החמישים שהוא טעון קידוש ז"ד לומר ציוצל מקודש כך טעון השנת קדוש ולמדו מכלן קידוש היום וקידוש היום הוא ממלת לקדשו אללל זכור הוא מלוא לזכרו תמיד כמו שפירשתני: (ט) ששת ימים העבוד. עבודה נקראת שאינה לנורך הגוף כמו כי תעבוד את האדמה ואמר ששת ימים תעבוד את האדמה וכיוצא באלו ועשית כל מלאכתך אשר הם לנורך גופך ולהכאתך וציוס השנת לא תעשה לחזו ולא זו לא לתה וצניך וצתך הקטנים שהזכרנו גבס שלא יעשו מלאכה ועבדים הם עבדים שאלו וטבלו ומייצים במלות שנת בישראל כמו שנ' במשנה תורה למען ינוח עבדך ואמתך כמוך וראוי היה שיבדקו צעלמם חלל הזכרנו עליהם מפני שהעבדים צרשותינו לומר שמשיתם ממלאכה ועוד צעצל שכל י' הדצרות דבר לישראל: (י) וברך אשה בשערך. לפי הפשט כל מקום שמוכר גר שער הוא גר תושב שאל לגור בשערי ערינו וקצל עליו ז' מלות של בני גח ולכן אינו בכלל לא תעשה כל מלאכה האזרח והגר וזונו עליו שלא יעשה מלאכה לזרכינו כקטנים וכצדמה אללל עושה מלאכה לעצמו בשנת והפסוק שאומר וינפש בן אמתך והגר הוא גר דק שחזר לתורתינו וזויה אותו בשנת וכלל שחר המלות. אללל רבותינו ז"ל אמרו צהפך שגרך אשר בשערך הוא גר דק והוא חייב בשניתה כמונו וינפש בן אמתך והגר לרבות זה תושב ורנוס לומר שהפסוק הראשון מזהיר תחלה בגר דק והפסוק השני בגר ערל ולפיכך הוקם לצדמה דכתיב למען ינוח שורך ואמורך וינפש בן אמתך והגר שליטנו בכלם צוה שלא יעשו לנו מלאכה אללל יעשו לעצמם כרנוס וכן העצד והגר החכרים כלן צי' הדצרות שוים חייצים בכל דין שנת כמו למען ינוח שורך ועבדך ואמתך כמוך: (יא) כי ששת ימים עשה ה' את השמים. הכל תלה טעם השנת בשנת ימי צראשית וצמסנה תורה תלה אותה ביצאת מצרים כלומר העצד אין לו מנוח הלכך לורך שתנוח וצוה תזכור כי עצד היית ופדאך. אי נמי טעם משנה תורה על שנוחת העצד כלומר עשה שינוח עבדך כי עצד היית וצקידוש הלילה לנו מזכירין שניהם מעשה צראשית ויצאת מצרים: ברך ה' את יום השבת ויקדשהו שיהיה מצורך וקדוש מצורך צזכירה לזרכנו ולהדרו וקדוש בשניתה ששנות בן מכל מלאכה ור' אברהם כתב כי צרך ה' את יום השנת וקדשו שזימן אותו לקצל צו הפשט תוספת חכמה יותר מצשאר הימים: (יב) כבוד יאה אביך וארת אמן. לאחר שהשלים מה שאנו חייצים בצצרי הצורל צעלמו וצצבדו חזר ללוותינו צענייני הנצראים והתחיל בצב שהוא שיתוף לזירה כי השם הוא אצינו הראשון והאלז המוליד

פי' הטור יתרו על התורה רכ

הוא האב האחרון ולכן אמר כאשר ליותיך בכבודי כן אני מלוך בכבוד השותף עמי צינרתך ולא פי' הפסוק הכבוד ולמד מן הכיבוד הראשון האמור למעלה צאצ הראשון שידה צו שהוא אציו ולא יכפור צו לומר על אדם אחר שהוא אציו ולא יעבדנו כגן צעציל ירושתו או צעציל דצר אחר שהוא מ'מנו ולא ישבע צמיי אציו לסקר ולשוא ויכנסו בכלל הכבוד דברים אחרים מפורשים צדרי רבותינו ז"ל וכבר אמרו שהוקש כבודם לכבוד המקום ולכך מזכיר צוה הדבור השם כמו דצרות הראשונות שמוכיר צהם השם שהם לרכי השם וצב' אחרונים שהם צין אדם לחצירו אינו מזכיר. וכאשר היא צתחטונים נתן שכרה צאמרונות צאריכות ימים צארץ ישראל אשר ה' אלהיך נתן לך. ודעת רבותינו שיש צו צ' הצטמות ופי' למען יאריכון ימך ועל האדמה שהצטיח שנאריך ימים צעולם הזה ויהיו ארוכים צעולם הצא שכולו ארוך וצמסנה תורה מפורש יותר למען ייטב לך ולמען יאריכון ימך והיה לו לומר יאריכו וכתב יאריכון לדרוש ולאצ ואם קאי שהם מתפללים לשם שיאריכון: (יג) לצ' תרצח. סדר אלו האזהרות זו אחר זו כך הם אמר הלא ליויתיך להודות שאני צורא הכל ולכבוד האבות שהם משתתפים צינירה א"כ השמר פן תחצל מעשה ידי ותשפוך דם האדם אשר צראתי לכבודי ולהודות לי צכל אלה ולא תנאף אשת רעך כי תחצול ענין כבוד האבות לכפור צאמת ולהודות צסקר כי לא ידעו את צניהם ויתנו כבודם לאחר ואחר כן הזהיר לא תגנוב כי הוא ג"כ גרם לזה שצגנוב נפשות איירי ואחר כך עדות הסקר והחומד שלא יחמוד ולא יזיק לאחר לעולם והתחיל צמעשה כגון גונב ואחר כך צפה ואחר כך צלב ואחר כך מצאד כל המשפטים כי המתחייב לחצירו צאחד מן המשפטים אם לא יחמוד למה שאינו שלו ישלם מה שעליו. ואמר ר' אברהם כי הזכיר תחלה צית רעך כי המשכיל יקדים לתת לו צית ואחר כך יקח אשה להציתה אל ציתו ואחר כך יקח עבד ואמה וצמסנה עורב הזכיר אשה תחלה כי הצחורים יפאחו לישא אשה תחלה או שחמדת האשה האיסור הגדול שלהם. כתב הרמב"ן י' דצרות ה' לכבוד הצורא ית' וב' לטובת האדם כי כבוד אציק כבוד האל כי לכבוד הצורא לזה כבוד האב המשתתף צינירה וגשאדו חמשה לאדם. והנה הזכיר צקנת הדצרות גמולם וצקלתם לא הזכיר צדבור השני אמר אנכי ה' אלהיך אל קנא וצדיבור השלישי כי לא ינקה וצב' למען יאריכון ימך ולא הזכיר צאחרים לא עשה ולא שבר והטעם מפני שה' דברים אחרונים הם טובת האדם והנה שברו איתו ופעולתו לפניו אצל צע"ז אריך אזהרת עונש לחומד גדול שזה זהו לכבוד הצורא ית' ונראה כי אמר אל קנא על לא יהיה לך ועשה חסד על אנכי כי העונש יבא על מצות לא תעשה והשבר על מצות עשה ומה שלא כתב מיד שברו צע"ז מפני שקבלת עול מלכות שמים ואזהרת עבדות זולתו ענין אחד הוא על בן השלים הדבור ואחר כך הזהיר על שצועט

רכא פי' הטור

יתרו

על התורה

שוא צעוק לא ינקה ולא הזכיר בשבת לא גמול שומר שבת ולא עונש מחללו מפני שהשבת בכלל השמים מנות. הראשונות כי האומר השבת מעיד על מעשה בראשית ומודה במלות אגבי והמחללו מכחש במעשה בראשית ומודה בקדמות העולם להכחיש במלות אגבי והוא בכלל קנא ופוקד וצבאל ועושה חסד וצדצור ה' צדצור האב הזכיר שבר כי היא מנות עשה. והדורות ה' בלוח אחד וה' כנגדם בלוח השני אגבי בלוח הראשון וכנגדו בשני לא תרצח שהרולח ממעט הדמות. לא יהיה בראשון כנגדו בשני לא תנאף שהזונה אחר ע"ז זונה אחר עריות כן דרך אשה מנאפת תחת אשה תקח את זרים. לא תשא בראשון כנגדו בשני לא תגנוב שהגנוב סופו לשבט בשקר. זכור בראשון כנגדו בשני לא תענה שהמחלל את השבת מציד עדות סקר בצורארו לומר שלא שבת במעשה בראשית. כזר בראשון כנגדו בשני לא תחמוד שהחומד סופו שמוילד בן שמקלה אותו ומכבד למי שאינו אביו אי נמי שהחומד מעלת אבותיו יקללם ויזנם: (טו) וכל העם רואים ארץ הקולור. מנינו ראיי' שהיא במקום שמיעה וידא יעקב בי י. ורבותינו ז"ל אמרו שראו את הקול ממש. כתב הרמב"ן י"מ שזה היה אחר מתן תורה והוא שאמר ותקרבון אלי וגו' אם יוספים לשמוע את קול ה' אלהים ומתנו ואינו נראה לי כי צבאלן כתב ואל ידבר עמנו אלהים ולא אמר עוד ומתנו ועוד משה אמר להם אל תיראו והגם הטיב הטיבו אשר דברו והנכון צעיני צסדר הפרשה כי וכל העם רואים את הקולות ויאמרו אל משה וגו' ה' קודם מתן תורה מתחלה הזכיר כסדר כל הדברים שזויה את משה בהגבלת ההר ולזהרת העם ו' דברות ועתה חזר והזכיר דברי העם אל משה ואמר כי מעת שראו הקולות והלפידים נעו אחור ועמדו מרחוק יותר מגבול ההר אשר הגביל משה והסוד בדברים כי צדק היו קולות ולפידים וצדקים וקול שופר תקח מאלו ועדין לא ירדה שבינה צמחנה במקום תחומם ומשה חזק לבס והולאס לקראת האלהים ויתיצבו בתחתית ההר וצהיתם שם בתחתית ההר מופים, ירד הגם אל ראש ההר צאס ויעל עשנו בעשן הכבשן עד לב השמים חושך ענן וערפל וחרד ההר צעלמו ונודעצוב כאשר יעשה צדעש או יזתר וכן כפיצ ההרים רקדו כאליו' ואינונו עשל כאשר אינונו משל הים ראה וינס ונתחזק קול השופר מאוד אמרו אליו כולם אל ידבר עמנו אלהים בלל פן ימותו צמרלה נהפכו ציריהם עליהם ולא עזרו ברו ולאס ישמעו ימותו ומשה חזקס ואמר להם אל תיראו ושמעו אליו ויעמד העם מרחוק על מעמדם כי לא ראו צבל דבריו להתקרב אל הגבול ועשה נגש אל הערפל אשר שם האלהים לא צאו צתוכו וזו דבר אלהים ו' הדברות ואחר ו' הדברות לא הזכיר כאן מה שאמרו הזקנים אל משה כי ראה לצבאל כסדר המלות והנושפטים אלל צמסנה תורה הזכיר משה כי אחר ו' הדברות קרבו אליו כל ראשי שבטיהם וזקניהם ואמרו לו אם יוספים אגחנו לשמוע

פ"י הטור יתרו על התורה רכב

וגומ' כי ידענו צנפסנו שלא נוכל עוד לשמוע צקול ה' כי חשנו שרלם השם לדבר אליהם כל המנות ולכן אמרו קרב אתה ושמע את כל אשר יאמר ה' אלינו ואלינו ואתה תדבר אלינו ושמענו ועשינו והצ"ה הודה לדבריהם ואמר הטינו אשר דברו כי כן היה החפץ לפניו שלא ישמיעם רק ה' הדברות והמראה ישרה צעיניו: וינועו. פירשו רבותינו לשון זיע כמו נוע תנוע הארץ שמפחדם חזרו לאחור ועמדו מרחוק. ולדעת צעלי הפסע וינועו לשון תנועה כי נעו ממקומם לאחוריהם ועמדו מרחוק מלשון נע ונד: (יו) לבעבור נכות. פירש"י לגדלכם. והרמב"ן פי' לצבור הרגיל אתכם באמונתו שכיון שהראה לכם גילוי השכינה נכנסה אמונתו בלבבכם לדקה זו: ובעבור ההי' יראתו על פניכם. בראותכם כי הוא לדדו האלהים צמים ובארץ ותיראון ממנו. או שתהי' יראתו על פניכם יראת האש הגדולה הזאת ולא תחטאו והוא מלשון כי לא נסיתי ללכת צאלה שהוא מלשון רגילות. והרמב"ם פי' צעבור נסות אתכם פי' כשראה לנסות אתכם לעשות שיצא נציא סקר ויראה להטותכם מן הדרך שתוכלו לעמוד צנסיון ולומר כבר ראינו האמת צעיניו. וכתב עוד הרמב"ן ועל דעתי הוא נסיון ממש שראה אלבים לנסותכם אם תשמרו מלותיו כי הוליא מלבכם כל ספק מעתה יראה הישכם אובדים אותו ואם תחפלו צו ובמלותיו וכן כל לשון נסיון צמינה לא נסיתי ללכת צאלה לא צחתי נפשי מעולם ללכת צהם ויתכן שיביה הנסיון למוצה כי האדון פעמים מנסה עצרו צעבודה קשה לדעת אם יסבלנה לאבתו: (יח) ויעמד העם מרחוק. לע"פ שכבר אמר ויעמדו מרחוק חזר לומר כי מרוב פחדם כאשר שמעו הקול חזרו לאחור ועמדו מרחוק ומשה היה עושה מעשיהם כי הוא נגש אל הערפל: (כ) לא העשון אתי. דרשו רבותינו לא תעשון דמות שמי המשמשין לפני צמרוס: אלהי כסף ואלהי זהב לא העשון לכם. פי' הרמב"ן שאמר להם אחר שראיתם כי מן השמים דברתי עמכם ואני הוא האדון צמים אל תשתהפו אלהי כסף ואלהי זהב כי אין לכם זורך אתי לעזר אחר ופי' הכתוב לא תעשון אלהי כסף ואלהי זהב להיות לכם לאלהי אתי. ואמר פעם אחרת לא תעשון לכם כי מתחלה הזהיר על האמונ' צהם וחזר והזהיר על העשיי' לצדה כענין ופסל ומסכ' לא תעשו לכם. ור' אברהם פי' כיון שדברתי עמכם צלא שליח אין לכם זורך לעשות אלהי כסף ואלהי זהב כעוצדי הפסילים שעושים נורות ואומרים שהנורות תלינה צעדם מול השם וחזר ואמר לא תעשו לכם כי אין לי זורך שהעשו אלהי זהב וגם לכם אין זורך כי הנה דברתי עמכם צלא שליח וצלא אמצעי ציני וציניכם: (כא) כזבח אדמה תעשה לי. י"מ לפי הפסע שלא תוכל לעשות צו סוס ניורין ואם מוצח אצנים תעשה לי לא תעשם אצני גזית מוויירין צנורות. וי"מ איני מצקש מכם לא כסף ולא זהב שיצבד עליכם רק מוצח אדמה תעשה לי לשמי וצו ידור כבודי

רכג פי' הטור יתרו על התורה

עמכם על תנאי שתזכרו לי עולתיך וזמתיך. כהן הרמז"ן דעת ר' אברהם שמאיה על מזבח הצרית. שצטרף ואלה המשפטים והנכון בכתובים שצאים כסדרן אתם רחיתם כי מן השמים דברתי עמכם בשמי הגדול ולא תעשו על פני אלהי כסף ואלהי זהב אבל אני מתיר לכם שתעשו מזבח לי לזבח עליו עולות ושלמים בכל המקום אשר אזכיר את שמי בא אצוא אליך וזכרתך זכרות שמים מעל וזכרות תהום רוצלת תחת. ואם מזבח אצנים אע"פ שהוא חוצה אמר ואם פי' אם יגיע הזמן שתזכו לרשת את הארץ ולבנות לי מזבח אצנים בצית הצחירה הזכר שלא תזנה אתהן גזית שתחשוב לעשות בן למעלת הצנין. והזהיר לא תעלה במעלות ולא המתין עד לוואת עשיית המזבח בדברי הקרצנות בתורת כהנים דכיון שהתחיל בלוואת המזבח השלים מלותיו: בכל המקום אשר אזכיר את שמי. פי' ר' אברהם במקום אשר אשים זכר לשמי שם ואם תצא אל המקום הנזכר בשמי גם אני אצא אל המקום וזכרתך עזר במקום עתיד: (כב) כי הרבך הגפח עליה. לאסור זהם: גיעת צרול כמו שנאמר אצנים שלמות תזנה לא תניף עליהם צרול. והזכיר צרול בלשון חרב כי כל כלי הצרול אשר להם פיות נקראים בלשון חרב. ור' אברהם נתן טעם בדבר שלא ישאר הנפסל מן האצן באשפות ומקאת צנוי צמוצת השם או שלא יקחו ממנה לעשות מזבח לע"ז כי עוצדיה יעשו בן תולי ילחיו. והרמ"ם אמר שהיא הרחקה שלא יצא לעשות זהם לורה ותהי' אצן משכית. והרמז"ן הקשה לדברי שניהם שלא אמר הכתוב לבנות אתהן גזית רק להני' עליהם צרול כאשר כתב כי חרבך הנפת עליה ועוד מפורש יותר לא תניף עליהם צרול אבל אם בא לסתת אותם בכלי כסף או בשמיר שהזכירו רבותינו ז"ל מותר אע"פ שאינן שלימות. ורבותינו אמרו הטעם להדור המנוה שלא יניף המקלר על המאריך. וכתב הוא ואני אומר כי טעם המנוה בעצור היות הצרול חרב והוא המחריץ עולם נקרא כך והנה עשו אשר שאלו השם יודע צמרז שגא' זו על חרבך תחי' והחרב הוא כמו בשמים וצארץ כי צמאדים וצמולות הדם והחרב יללית ובהם תראה גבורתו ולכן לא יוצא צית ה' וכן אמר הכתוב צפירוש לא תזנה אתהן גזית כי בהניפך עליהם שום צרול לעשותם זו הנפת עליהם חרבך המרמח ומרצה חללים וחללת אותה ומפני זה לא הי' צמשק שום צרול כי גם יתדותיו שהיו עוצים יותר מצרול עשה נחשת וכן צצית עולמים לא עשה זו כלי צרול רק הסכינים כי השמיטה אינה עבודה ושלמה הוסיף צמנוה שלא נשמע כל כלי צרול בצית בהצנותו אע"פ שהי' מותר שכן שנינו צמכילתין לא תזנה אתהן גזית זו אי' אתה צונה אבל אתה צונה צהיכל וצקדשי הקדשים וכל כוונתו להרחיק צרול: לא תעלה במעלות. לכבוד המזבח והטעם כי הוא המכפר עונות ישראל וראוי לכבדו ולהדרו:

פ"י הטור משפטים על התורה רכד

פרשת משפטים

כא (א) ואלה המשפטים. ואלו מוסיף על ענין ראשון דהיינו י' הדצרות דלעיל. אי

נמי מוסיף על דינין שנתנו צמרה. והקדים המשפטים שכמו שדצור הראשון שצעשרת הדצרות הזכיר צדיעת השם והשני צאסור ע"ז חזר וזה למשה לאמר כה תאמר אל בני ישראל אתם ראייתם וגו'. להזהירם עוד שיתנו ללצם מה שראו ואתם ראייתם הוא כנגד הדצור אנכי ולא תעשון כנגד לא יהי' לך ואלה המשפטים כנגד לא תחנוד ססיים צו עשרת הדצרות כי אם לא ידע האדם משפטי הצית והשדות ושאר דינין יחסו שסוף שלו ויחמדהו ויקחהו לענמו לפיכך אמר תשים לפניכם משפטים ישרים שינהגו צהם ולא יחמדו שאינו שלהם: אשר השים לפניהם. דרשו רבותינו ז"ל ולא לפני עכו"ס והדיועות דהוה ל' למכתב אשר תלמדם או אשר תשים להם כמו שנאמר שם שם לו חק ואמר לפניכם פי' שהם יהיו דינין כי זה הלשון יצא לעולם על השופט ועמדו שני האנשים אשר להם הריב לפני ה' לפני כל יודעי דת ודין. ומיעט עכו"ס שלא לדין לפנים אפילו צדין שדין דינינו ואפילו שני צעלי דינין רולים צכך משא"כ צהדיועות דאע"ג דמחד קרא ממעמינן תרווייהו אם שניהם רולים צכך צהדיועות ומקבלים עליהם אותם לדון מותרים לדון. ור' יוסף קמחי פי' אמר אשר תשים לפניכם ולא אמר אשר תשפטם שידעו עיקר הדין שלא יאמר אלו ידעתי שלא יעצדני העצד אלל ו' שנים לא הייתי קונהו וכן אם נגח

השור עצד או חמה שלא יתן אלל ל' שקלים אפי' שיה מאה מנה: (ב) כי תקנה עבד עברי. כתב הרמב"ן החמיל מזה ראשונה צשילוח עצד עצרי צשנת ו' מפני שיש צה זכר ליציאת מצרים שנאמר חכרת כי עצד היית צארן מצרים ויפדך וגו' ויש צה עוד זכר למעשה צראשית כי השנה השציעית היא כשצת לעצד ויש צה עוד שציעי לשנים שהוא הצצל כי השציעי נצמר צימים צשנים וצשמטות ולכך החמיד צה בצציל ואמר אנכי כרתי צרית את אצותיכם מקן ו' שנים תשלחו וגו' וגוד צעצורה גלות ואחר כך צמטות לא תרלח שהיא חמור' וצצכוד הצצות וצלא תגנצו וכן כולם זה אחר זה כסדר: (ג) אם בגפו יבא. פי' לצדו שלא יהא נשוי כמו צגופו שאין לו אלל גופו: אם בעל אשה דוא. שיהי' נשוי ישראליית יכול רצו ליתן לו שפחה כנענית אלל אם לא הי' נשוי חק רצו יכול למסור לו שפחה כנענית. והטעם שאין אדם מוצל קורת רוח אלל מלשנתו ראשונ' ולא חיה' הראשונה כנענית יהי' לעולם נגרר אחרים ולא יצא לחירו' אלל אם כצר הי' נשוי נגרר אחר לשנתו הראשונ' ולא אחר כנענית וגם פעמים כשיראה צחור שפחה יפה ויחזוק צה ימכור ענמו אלל כשהוא נשוי לא חיישין לזה: ויצאה אשהו עמו. מלמד שהו'

מִשְׁפָּטִים

רכה
פי' הטור

על התורה

חייב צמוזנות אשתו וצניו אע"ג דלא כתיב הכא אלא אשתו ילפינן צניו מקרא אחרתא דכתיב וילא הוא וצניו : (ו) והגישו אדניו אל האלקים . פי' לצ"ד . וכתיב ר' אברהם שיקראו השופטים והדיינים חלקי' צעבור שמקיימין משפטי האלקים צארץ . והרמב"ן פי' והגישו אל המשפט אשר שם האלקים כי האלקים הוא עם הדין צדק המשפט הוא יודיק והוא ירשיע זהו שנאמר אשר ירשיעון חלקים וכך אמר משה כי המשפט לחלקים הוא וכן הוא אומר חלקים נצב צעדת אל צקרב חלקים ישפוט כי האלקים הוא השופט : והגישו אל הדלת . לפי הפשט לפי שדרך הדין ליטב צשער כמו שמלינו צצועו לכך רוצין אל דלת השער כדי שיהי' לעולם הדבר גלוי וי"מ סימן להיותו עבד שומר דלת אדוניו . וי"מ לפי שהרשיעה היא סימן לעצדות ורוצעו אוחז אוחז אל הדלת שאם רוצה לומר מעצמי גפתי יקרצנו אל הדלת וימלא שרצונת אוחז מבזון למקום הדלת שמרצע שם : ועברו לעולם . פי' עד סיובל . ור' אברהם פי' דעולם הוא זמן צלשון הקודש כמו צבר הי' לעולמים ואמר ועבדו לעולם למנו של יובל שאין צמועד ישראל זמן ארוך ממנו ויציאת חירות כאלו עולם מתחדש לו : (ז) לא תצא בצאת העבדים . פי' צצן ועין . וה"ה צעבד דליתקש עברי לעצריה ואילטרך קרא דלא תימא נילף ק"ו מעבד כנעני שיואל צראשי אצרים ומיהו משום הא לא הוה צריך קרא דליצת כנעני צצן ועין קנסא הוא וחק למדין מקנסות על כן פי' צה"ג שהיא מצות לא תעשה שאם צא אדם להוציאה צצן ועין שהוא עובר צלאו אלא יללס לה דמי עיניה ותשאר עמו כי פעמים יהי' דמי חקה צראשי אצרים יותר מדעי העבודה כגון שהוא קרוב לזמן יציאתה והחמיר הכתוב צלאו על האדון שלא יצול דמי ראשי אצריה אפי' אם ירצה להוציאה צהס . אי נמי כפשטי' לא תצא כנאת העבדים שלא ישלחה צחון לעשות לו מלאכתו אלא תשמשנו צציתו : (ח) לעם נכרי לא ימשרל למכרה . דרשו מכאן שחין אדם מוכר צתו לשפחות אחר שפחות וכן האדון אינה דשאי למוכרה לאחר ופי' לעם נכרי לאיש נכרי שכיון שצגד צה האדון שלא קיים צה מצות ייצוד וכן האב שצברה פעם אחת שוב אין יכולין למכרה . אי נמי לפי שנאמר צעבד עברי ונמכר לגר חושב אז לעקר משפחת גר שיכול אדם למכור עצמו לגוי לפיכך מזהיר הכתוב שלא למכור צתו לגוי ופי' הפסוק אחר שפדאה האב המוכר לא יוכל למוכרה לגוי וה"ה מתחלה אלא לפעמים שאדם חבץ מאד לפדות צתו מן האדון לפי שלא ייעדה ואם רוצה אפי' למכרה לגוי שנה או שנתיים כדי שיפדנה מזה על זה מזהיר הכתוב . אי נמי חוזר לתחלת הפסוק כי ימכור איש את צתו לאמה לא ימשול למוכרה לנכרי . ומ"ע משמע נמי מכאן שאינו יכול למכרה שפחות אחר שפחות מייתורא דקרא דמלי למיכתב לעם נכרי לא יוכל למכרה ולשתוק וכתיב צצגדו צה לרשא שאם צגד צה

פ"י השו"ר   משפטים   רכו על התורה

ומכרה פעם אחת שלא ימכרנה עוד ופי' לא יוכל למכרה וצנצנו צה ג"כ לא יוכל למכרה. וכתב הרמב"ן ודרך הפשט צפרשת כי ימכר איש את זהו לא תלא כלאה העבדים הנזכרים למעלה או צינול שאם תיעזב הנערה צעיני הקונה אותה ויקחנה לו לאשה אין יכול האב להוציאה ממנו ואם רעה צעיני אדוניה שאינו רוצה ליעדה והפדה האב הנאמר שאסור לו להגיחה עוד צד הארון כיון שאינו חפץ צה ולא יוכל ג"כ למכרה לאחר כיון שצבד צה למכרה למי שאינו חפץ צה: (ט) וא"כ לבנו ייערנה. לשון זמון כמו מן המועד אשר יעדו: כמשפטי הבגות יעשה לה. זה הצן כמו שפורש שמה כסותה ועונתה לא יגרע. וכתב הרמב"ן דרך הפשט יתכן לומר שאם יעדה הקונה לבנו כמשפט הבנות אשר יעשה אדם לבנותיו יעשה לה שיתן לה משלנו כמוהו הבנות ולזה צה כמו שזה צהענקה והכל חמד מאתו יתברך ויתעלה: (י) שארה. פירש"י מוזנות וכתב הרמב"ן שתיא כמ"ד מוזנות דאורייתא והמוזן מסוגיית הגמרא שכן דרצנן ועוד למה יזכיר מוזנות בלשון שאר שהיא הנכר וחשב ר' אבהם לתקן צה ופי' שארה מוזן שיעמיד שארה והוא צרה ואין צה טעם שיאמר הכתוב לא יגרע הבעל צרה לכן אני אומר כי שאר בכל מקום הנכר הנזק לצרו של אדם משלשן שארית כלומר שאר צרו מלכד גופו ולכן נקראים הקרובים שאר אל כל שאר צרו כענין עצמי וצרי אתה ונקרא הנכר הנאכל שאר כדכתיב וימטר עליהם כעפר שאר כי הנכר הנאכל נזק צאכל ויחוד לצרו והאשה נקראת שאר משום דכתיב חזק צלשתו והיו לצר אחד ופי' הפסוק שארה קירוב צרה שהבעל יש לו להתקרב עמה: כסותה. כסות מטתה: עונתה היא עונה שיהא אליה לעת דודים: לא יגרע. שאם יקח אחרת לא תהי' האחרת יושבת על מטה צודה והיו לצר זהו תהי' עמו כפלטג ותשז על הארץ צורך מקרה כצוא אל אשה זונה אלא שארה כסותה ועונתה לא יגרע: (יא) שלש אלה. הייעוד לו או לבנו או הפדיון לא יעשה לה וילאה חנם כלאה העבדים: (יב) מכה איש וכת. שמכו לאין כסף רמו למה שאמרו חז"ל קס ל' צדרצה מיני' פי' מות יומת אז אין כסף: (טז) וגונב איש וכפרו. הפסיק וגונב צין מכה אציו למקלל אציו י"מ לפי שמכה וגונב מיתתן שיה צחוק ומקלל צסקילה ולא נהירא דאם כן יקדים וגונב למכה אציו ויהי' מכה אציו וגונב זה אצל זה שמתתן שיה וגם לא יהא הפסק צן מכה אציו למקללו. ורצונו מעדי' פירש לפי שרוב הננצבים הם קטנים ויגדלו צמקום אחר ולא יכירו אצותם ויקללום ויכוסו ולכן ראוי להעניש הגונב צמיתת צהם כי העונש הוא על ידו ולכן כתבו צינייהם. וגדול עונש המקלל מעונש המכה מפני שמוצי' יותר כשיקוף יקלל ולכן הרצה צעושו, אי נמי מפני שיש צה חטא גדול שהזכיר השם והנה שתיים רעות עשה שזולל צאציו ואמו וכשא שם אלקיו צפשע ומתעלת: ומכרו ונמצא בידו. פירש"י ונמצא

רבו **משפטים** פי' הטור על התורה

צדו קודם מכירה. וכתב הרמב"ן דלהא לא אליטריך למיכתב ונמלא צדו
 דכיון שיש עדים שגנבו ומכרו ודאי צדו ה' אלא פי' ונמלא צדו שהכניסו
 צדו שאליו חייב עד שכיניסנו צדו שאלו מכרו ועדיין לא הולאו
 מרשותו פטור כי היכי דאמרינן גבי ממון גנב וטבח ומכר צדו צעלים
 פטור: (יח) או באגרוף. לדעת רבותינו ז"ל הוא קצולת האלצעות
 לתוך היד כמו צעלי אגרופין והזכיר אצן ואגרוף לומר ששניהם לריבין
 אומד אע"ג שמכת האצן היא קשה ומכת האגרוף היא קלה רוב פעמים
 לא ימות בה. וי"מ אגרוף עפר מלשון עצבו פרודות תחת מגרפותיהם:
 (יט) ער' מושענריו. פירש"י על צוריו פי' שאליו צריך למשענת אחרת
 לקבען על אחר כדרך החולים אלא על משענתו. והרמב"ן כתב ונ"ל
 כפשטי' שאל ילך אפי' על משענתו כדרך החולים וקה המכה ודבר
 הכתוב צהויה פי' המוכים שנפלו למשכב לא ילכו בחוץ עד שתחי' המכה
 ואלו מידי סכנה שאל פשע אחר כך ומת בחולשתו לא ימות זה ומיהו
 דוקא שהלך בחוץ כדכתב והתהלך בחוץ אצל אס צדו ה' על משענתו
 לא נקה המכה: רק שבתו יהו ורפא ורפא. ולא אמר רפואתו
 יתן לומר שיתן השכר לרופאים והם ירפאוהו ולא יוכל לתצוב שיתנו לו
 השכר ויעשה צו דברים אחרים רק ירפא צו על כל פנים. ורבותינו דרשו
 טורפא ירפא מכאן שנתנה רשות לרופא לרפאות ולא אמרינן רחמנא
 מחי והוא מסי ומקסינן פשיטא דמלא תעמוד על דם רעך נפק' שאל
 יראה חצירו טובע בנהר או לסטים צאים עליו שחייב להצילו ולא אמרינן
 רחמנא חייתי' עליה והוא מזיל לי' ומפרשי' מכאן שניתן רשות לרפאות
 ולא חייסינן שמא יברגנו על ידי סס או משקה שיתן לו. וי"מ שניתן
 רשות לרופא לקבל שכר על רפואתו: (כ) וכי יכה איש את עבדו.
 צעזד כנעני הכתוב מדבר שאע"פ שהוא שצט מוסר ואליו מקל יד ישמור
 שלא יכה צו אפילו עבדו כנעני מכה רבה שימות צו: (כא) אך אם
 יום או יומים. דרשו רבותינו ז"ל יום שהוא כיומים שצריך שיחי' מעת
 לעת. והרמב"ן כתב על דרך הפשט אס ציוס הוא ואפילו ציוס המחמת
 יעמוד ויקום על רגליו לא יוקם: (כב) כאשר ישית עליו בעל האשה.
 צו למעט האשה דדוקא כאשר ישית עליו הצעל יתן ולא כאשר תשית
 עליו האשה כי אין לה חלק צוולדות. ור' אברהם פי' כאשר ישית עליו
 בעל האשה או יתן צפלילים כלומר או יתפטר עמו לפי רצונו או יתן על
 פי צ"ד. והרמב"ן פי' שצו להשמיענו אע"פ שאין צוולדות היזק ניכר כי
 מי יודע שילחמו ואין עליו תשלומי ממון אעפ"כ נשים עליו עונש והוא
 כמו קנס ואמר שיתן העונש צכל אשר ישית עליו בעל האשה שהוא חפץ
 צולדו וחשובים הם אללו ויתן זה צפלילים שלא ישית עליו עונש יותר
 מכדי מיהס. (כו) וכי יכה איש את עין עבדו. צעזד כנעני הכתוב
 מדבר. וה"ה לכל כ"ד ראשי אצרים ופרטו צאלו צצציל שאלה חס את

פ'י הטור **משפטים** על התורה **רכח**

ערות אצו וסיפר צשיניו: (כט) וגם בעליו יומת. מיתה צדי שמים. וכתב הרמב"ן ולא ידעתי דעת אונקלוס שתרגם יתקטל אולי רוצה לומר ראוי הוא שיהרג אלא שיש לו כופר. אי נמי רוצה לומר שאמר הכתוב שיהרג כי יצא יומו או צמלחמה ירד ויספה לומר שחייב מיתה צדי שמים ולא ימות בדרך העולם על מטתו: (ל) אם כופר יושח עליו. בשביל שהוא פסרה כמו הקרבן ואין מכריחין אותו לצל לצ"ד לחייצו צכך ואפי' אם נתחייב אין ממשכנין אותו צכך לכך אמר צלשון אם: (לא) או בן יגת או ברת יגת. לחייב על הקטנים ולפי הפשט צריך פסוק לחייב על הקטנים לפי שסור ההורג אדם היא רעה הרבה מדוב שכול והי' מוטל על צעליו לשומרו אצל כשהמית קטנים אינו רע כל כך והייתי סבור שלא יהא צעליו חייב לשומרו מזה על כן צל לומר שגם מזה חייב לשומרו: (לב) או כי יכרה איש בר. חסר ולית אחרינא ועעמא דמלתא דאפי' אינו כורה צור גמור אלא מלא צור עמוק ט' עפחים והסלימו לי' חייב כדדרישין להציא כורה אחר כורה שאחרון חייב:

כב (כ) אם זרחה השמש עליו דמים לו. לפי הפשט
בשצא צלילה

הוא צל על דעת להרוג צעל הבית שאינו ירא משום אדם ולמחר יכיס ויצרח על זו אין לו דמים ומותר לצעל הבית להורגו דמי שבא להורגך השכם להורגו ולא זרחה השמש עליו שהאיר היום ודאי לא צל להרוג ויש לו דמים אם יהרגנו צעל הבית: (ו) כי יחן איש אל רעהו כסף או כלים לשמור, פרשה ראשונה צשומר חנם לכך מזכיר צה כסף או כלים שדרך אדם לשומרם צחנם ושנייה צשומר סכר ולכך מזכיר צה צמור או שור או שה שדרך למוסרה לרועה לשומרם צשכר: (יב) אם טרוף יטרף פי' צאונם יציא עדים שנטרפה צאונם ונפטר והי' אם נשצה או מת יציא עדים ויפטר וכשטוען שנטרף אם אין עדים ישצע ויפטר ששניהם דינם שיה ונפטר צעדים ואם אין עדים נשצע ונפטר אלא הזכיר עדים שנטרפה לפי שדבר הכתוב צהווה שדרך להיות צו עדים שהרועה יקרא עליו מלא רועים כאשר יצא הארי לטרוף אצל המיתה והבצירה הוא צבית לכך לא הזכיר להם עדים. ור' אצרהס פי' יציא עד שיציא קצת מן הטרפה כגון שתי כרעים או צל און להיות לו לעד שנטרף: (טו) כוהר ימהרגו לו לאשה. פי' הרמב"ן ישלח לה סבלנות כלי כסף וכלי זהב וצגדים לצרכי החופה והנישואין והוא מגזרת מהרה חושה לפי שהוא דבר הראשון הנמחר צנישואין כי התקן ממחר ומקדיח לשלוח לפניו המנחה ההוא ואחרי כן עושה חופה. ואמר צלשון הזה ולא אמר שיקמה לו לאשה כי אין מזה עליו שיטאנה אלא אם ירצה ואם לא ירצה לישאנה ישלח מוהר כי פסלה צעיני הצמורים וילטרף אציה להצות לה מתן והס לא יתנו לה לכך ראוי שיתן לה הוא. ואמרו צבותינו שמוהר המפהה קצוב

רכס פ"י הטור משפטים על התורה

חמשים כסף כמו האונם אין ציניהם אלא שהאונם לא יוכל לשלח' כל ימיו ומפתה תלוי גם בו אם ירצה לישא אותה והטעם לפי שדרך הצחורים לפתות צנות גדולים על כן לא יבא מועיל נשכר שיסאנה צעל כרחה ומ"מ גם היא חטאת שנתפתית לו לכן לא החמירה עליו שיסאנה צעל כרחו ודי לו צקנס הלכך כל אחד מהם מעכב אצל האונם דרך בני הגדולים לאונם צנות הקטנים הלכך קנסו הכתוב להיות לו לאשה צעל כרחו אם תרצה ומ"מ היא ואציה יכולין לעכב שאינו נכון שיסאנה צעל כורחם ויעשה עמם שחיס רעות וגם לפעמים שהיה נכבד' ממנו על כן משפט הישר שיהיו הנישואין צידם ולא צידו שלא יהיו צנות ישראל הפקר לצעלי זרוע. ודין שניהם אינו אלא צנערה ולא צנוגרות כדכתיב צהדיא צאונם נערה והבא לא הוצרך נערה למעט צנוגרות דפשיט' שהוא פטור שהרי אין קנסה לאציה אלא לעצמה והרי מדעתה עשה אצל צאונם הוצרך למעט צנוגרות שלא תאמר ישלם לה הקנס כיון שאנשה צעל כרחה אלא שגזירת הכתוב היא שפטור והטעם כי צעמרה על דעתה תשמור עצמה מן אונם: (יו) מכשכה לא תחיה. בשאר חייבי מיתות כתיב מות יומת שאינו אלא מות עשה להורגם וצכאן הזהירה הורה לא תמיה שהוא צלחו שלא נמיה אותה כלל והטעם שהיא נמאת השם רצת המהומה שהרשעים נפתים אחריה תמיד וכן החמיר צמיתה המסית לומר לא תחמול ולא תכסה עליו וצרוח ולא תקחו כופר לכפש רוח הכל לפי גדל החטא ולא פי' הכתוב מיתתה לומר שאם היא תעשה כנשפיה שלא יוכלו להמיתה ימיתה צכל מיתה שיוכלו: (יט) זובח לאלהים. פתחות הלמ"ד מורה על האלהים הידועים שמוהיר עליהם צמקום אחר: יהרם. פי' צמיתת צ"ד. ואמר צזה הלשון מפני שצח למרס דכתיב שקן תשקלנו פי חרס הוא ואמר יהי' חרס כמוהו ואפשר שכלל הזבח והנוצח הכל יהי' חרס רומז לאיסור תקרובת ע"ז צהנאה. וכתב הרמב"ן והנכון פתחות הלמ"ד שהם מלאכי מעלה ונקראין אלהים צהרצה מקומות ואומר צלתי לה' לצדו שהרצה יחשבו לעשות רצון הקצ"ה צמה שזו צמים למלאכיו שיהיו הם אמצעיים להפיק להם רצון השם מאתו וכלו הם וצמים לאל ולמשרתיו לכן אמר צלתי לה': (כ) כי גרים הייתם בארץ מצרים. פי' הרמב"ן לא הוכשרו כל הגרים צעצור היותינו גרים צארץ מצרים. והנכון צעיני שהזכיר לא תונו את הגר שתחשוב כי אין לו מזיל זכור כי גרים הייתם צארץ מצרים והללתי אתכם משם כי אני רואה דמעט העשוקים אשר אין להם כח ואנילנו מידך וכן אלמנה ויתום לא תענון כי אשמע צעקתם כי כל אלה אינם צומחים צנפשים ועלי יצח ועלי מוטל להחילם וצמקום אחר פי' יותר ואתם ידעתם את נפש הגר כי גרים הייתם פי' אתם ידעתם את נפש הגר שנפשו שפלה וצכל עת לוועק אל השם כאשר צעהתם אלי והושעתיו אתכם: (כא) כל אלמנה ויתום לא תענון.

פ"י הטור משפטים על התורה רל

אפי' היא עשירה כי נפשה שפלה ודמעתה מווי' ולאמר לשון רצים ופי' ר' אצרהס כי עונש הרוואה שמענין אותה ושותק כעונש המענה: (כב) אם ענה תענה אותו. על כל יחיד מכס: (כג) והיו נשיכם אלמנות. צעונש האלמנה ולעקתה: ובניכם יתומים. צעונש היתום. ולזין זה כשאר חייבי מיתות צדי שמים שנאמר בהם ומתו זו כי יחללוהו על כן לא מנוהו בסנהדרין עם אלו שצמיתה אלא עונשו שיהרג צמלחמה או צחרצ חויב: אם ענה תענה אהרו. פי' רש"י גזס ולא פירש עונשו והא דכתיב צתרי' והרגתי אתכם וגו' זהו עונשו של הזעק אצל עונש על מי שאינו זועק לא פי' כלום. והרמב"ן כתב ולינו נכון ופי' הוא כי צמקום אם יזעק אלי מיד אשמע לעקתו וכפל הלשון לחזק הענין לומר כי מיד צלעקה כל דבו אשמע לעקתו והטעם אתה לותלו צעצור שאין לו עוזרים הנה נענה יותר מכל כי שאר אנשים יסרחו לצקס עוזרים ואולי לא ימלאו וזה צלעקתו צלצד נושע צה' וינקום ממך: (כו) ושמעתי כי הגון אני. שלא תאמר לא אחצול שמלת הדיק אצל שאינו של דדיק אחצול על כן אמר כי חנון אני ושומע אפי' לעקת שאינו הגון כל מי שמתחנן אלי. וי"מ והיה כי יזעק אלי להתפלל לפי על הטובה שעשית לו כענין שנאמר ושכב צשמלתו וצרכך ושמעתי תשלתו כי חנון אני ואצרכך: (כו) אלהים לי' חקלל. אזרהה שלא יקלל דיין אצ"פ שחייבו צדין: ונשיא בעכך לא האור. שלא יאור המלך אם הענישו צנושפט ולאו דוקא מלך אלא הה"כ כל צעל שררה אפי' אינו מזד המלכות כגון ראש סנהדרין ששררתו מזד מעלת התורה: (כח) מלאהך. כתב הרמב"ן מלינו מלאה גבי זרע פן תקדש המלאה הרע וכתב נמי כמלאה מן היקצ והיינו תירוש דינאר דכתיב והסקור היקצים תירוש וינאר ונראה שפירו' השדה והכרם נקרא תצולה צעצור שמיצין אותם צאחד אל הצתים ונקרא ג"כ אסיף דכתיב ומג האסיף ולכך נקראין מלאה כי לאסוף הדצר וקיצונו נקרא מילוי דכתיב אשר יקרא עליה מלא רועים פי' קיצון רועים. ועוד יתכן שנקראים מלאה צכינוי לצרבה שממלאים הגרנות צד והיקצים תירוש וינאר: ורמב"ן. פי' תירוש וינאר מלשון שדומין לדמפת העין כשיורד טפין טפין. ור' אצרהס פי' מלאהך הוא תירוש שמרוב לחותו יתמלא ממנו הכלי מיד ודמעך הוא היצור שצורב מעט טיפין מיפין: לא חאהר. דרשו רצותינו ז"ל שלא לשנות הסדר. ולפי הפשט צל להזכיר שלא לחכול ממנו קודם שיתקן אותו פי' לא תאמר צליתן תרומותיו ומעשרותיו אלא תתנס קודם שתאכל ממנו וסמך לו צכור צניך שדומה לו כמו שזה ראשית התצולה כך הוא ראשית פרי הצטן: (ל) ואנשי קודש. לכך הזכיר קדושה כי עוד עתה דצר צמשפטים ועתה כשבא להתחיל צאיסור המאכלים פתח ולאנשי קודש ראוי הוא שיאכל האדם מה שיחיה צו שאין המיסור צמאכלים רק העברה צנפש שיאכל דצרים

רלא פ"י הטור משפטים על התורה

נקיים שלא יולידו עושי וגמולת לנפש לך אמר ואנשי קדש תהיו לי כלומר
 אני חפץ שתהיו אנשי קדש צעזור שתהיו עלי ראויים לדבקה צה' שאני
 קדוש ולא תגעלו נפשותיכם בזדנים המתועבים :

**בג (ב) לא תענה על ריב . פ"י על מריצה שבאה לפניך
 לנטותו אחרי רצים להטות**

משפט . י"מ לא תענה על ריב לנטות אלא אחרי רצים להטות כענין
 מה שאנו אומרים הלכה רצים : (ה) וחרלת מעווב לו . פ"י חלל לך
 מעווב לו המשל לזדון אלא עווב מעווב עמו שחייבנו לפרק או להטיר
 הקשרים כדי שיפול המשל צארן : (יא) תשמטנה זנטשהה . פירש"י
 תשמטנה מזריעה וחרישה ונעשתה מלוצל ולקשקש . והקשה הרמב"ן דכל
 שאר עבודות חוץ מזריעה וחרישה אינו אלא מדרבנן ופ"י שחזור על
 פסוק שלפניו שש שנים תורע ואספתו וצנה הצניעית תשמטנה מלורוע
 ונטשה מלחמוץ אלא תעוצנה ואכלו אציוני עמך . ור' אברהם פ"י
 תשמטנה שמוט כל צעל משה ידו ונטשהה שלא תורע : (יג) ובכל אשר
 אמרתו אליכב תשמרו . פירש"י ליתן אזהרה על כל מלות עשה .
 והקשה הרמב"ן דהשמר דעשה עשה ח"כ לא תוסיף אלא עשה . ולפי
 הפשוט זה הפסוק נקשר עם סופו פ"י כל האזהרות שאמרת אליכס
 מאלהים אחרים תשמרו מאד שלא תעבדום ולא תשתחוו להם ותחרימו
 הזבח להם ולא תעשו פסל וכל תמונה ועוד השמרו שלא תזכירו שם
 אלהים אחרים שלא להזכיר כמות אלהי מואב וכיוצא בהם לכוונתם לנאי :
 ולא ישמע על פיך . אפי' צלל זכר אלהותו לא ישמע צפי עובדיו על
 פיך כענין שאמרו רבותינו לא יעשה שותפות עם הגוי כדי שלא ישבע
 לו צמס ע"ז . ויתכן שיהיה לא תזכירו יוצא לא תזכיר אותו לעובדיו לאמר
 לו צלהיך עשה עמי חסד : (טז) דג דקציר . כתב הרמב"ן כיון שלא
 הזכיר עדיין ולא ליה צהם לא היה לו להזכיר צמס הידוע אלא ראוי
 שיאמר תחלה ועשית חג הקציר זיכורי מעשיך כאשר אמר צמסנה תורה
 זעשית חג שזועות ואולי צעזור שאמר שלש רגלים תחוג לי צמנה ופירש
 חג המלות תשמור צהש-הצניב חור ואמר והאחר תשמור-שיהיה חג הקציר
 צכורי מעשיך והשלישי אמר תשמור שיהיה חג האסיף צלאת השנה והנה
 צולם על שם מעשיך מן השדה לתת צהם הודאה לשם שהוא שומר חוקות
 הקציר ומוליד לחם מן הארץ ומצניע נפש שוקקה וזה טעם אל פני
 החדון ה' המפרנס לעבדיו ונוטלים פרס מלפניו יצואו אליו לראות מה
 יצווס : (כ) הנה אנכי שולח מלאך-פירש"י לאן נתצטרו שעהדין
 לחטות-זשכינה אומרת לא תעלה צקרצך . אע"פ שלא נתקיימה הגזרה
 הזאת כי-משה צקש עליה רחמים ואמר אם אין פניך הולכים אל העלנו
 מזה ונתרצה לו הקצ"ה ואמר לו גם את הדבר הזה אשר דברת אעשה
 מ"מ לאחר מיתתו נתקיימה שלח להם מלאך וזהו שאמר הכתוב ויהי

פ"י הטור משפטים על התורה רלב

צה"ת יהושע ציריחו וישל עיניו וירח והנה איש עומד לנגדו ושאל לו
 יהושע מה אדוני מדבר אל עצדו וללא איה איתו דבר שנללה צעצורו רק
 אמר לו של נעלך ולא אמר לו למה צל אצל היתה המראה להודיעו כי
 מעתה ייחיה מלאך שלום לפניכם בצואל צבואל למלחמה איהו שאמר לו
 עתה צאתי אני הוא שצאתי צימי משה רבך ודחי ולא רנה שאלך עמו:
 (כד) לא תשחחנה לאלהיהם. הנהירה על ע"י כמה פעמים אע"פ
 שהמקראות מיותרות ועשתה כן מפני חומר שזה כמו שאומר לעצדו
 זכור תמיד ולא תשכח העיקר הגדול שצויתך שהכל תלוי בו. ויתכן שהזכיר
 צ"י הדצרות שלא יעשה ע"י ויעצדנה ועתה מזהיר על ע"י שמלאה עשוי
 מעצדות הגוים שצארץ ישראל שלא יעצדנה אלא יעקרוה מהארץ: ולא
 תעשרו כמעשיהם. היא אזהרה שלא ללכת צחוקי הגוים כמו דרכי
 האמורי. ונראה יותר לפרש שזהיר על ע"י שלא יעצדנה כדרכה ואפי'
 צעצודה שאינה דרך כבוד כי מתחלה אמר לא תעצדו והיינו עצודה שיעשה
 עצד לאדוניו לכבדו וחזר ואמר אפי' דבר שאינה עצודה אלא ציון כגון
 פוער עצמו לפעור אס נהגו לעשות כן לא תעשנו כלל: (כה) ועבדתם
 ארת ה' אלהיכם. כתב הרמב"ן צעצור שרוב עוצדי ע"י מכירים כי
 השם הנכבד הוא אלהי האלמים ואין דעתם צע"י רק שיחשצו כי צעצודה
 ההיא תהי להם הלאה כגון עוצדי השמש כדי שימלא להם ממסלה צתצואה
 והירח צמעיינות וכיוצא בהם בכל אצל השמים על כן אמר הכתוב כי
 צעצודת הקצ"ה לצדו תהי לה' הלאה ועקירת ע"י לא תזיק אצל תוסף
 להם טובה וצרכה כי הקצ"ה יצרך אה לחמך והוא כלל לכל המאכל ויצרך
 אה מימך שהוא אצ לכל המשקין והצרכה הזאת היא תוספת בהם שיהי'
 לך מהם לרוב מאד: והסירותי מהלה מקרבך. שיהיו המאכלי והמשקי'
 טובים וצריאים ולא יולדו מחלה אלא ירפאו מהם: (כו) ולא תהיה
 משבלה. כי צה"ת המשקים מצורכים יהיו הגופים צריאים ואיצרי
 הזרע נכונים לעשות מעשהו כהוגן והזכיר הנקצות כי צהם ימלא השכול
 והעקור יותר מצורכים. אי נמי האנשים הם צכלל והסירותי מחלה כי השכול
 הוא חולי צגוף ועם הזכרים דבר ואחר כן הזכיר הנשים. ואמר: בארצך.
 להוסיף גם הצהמות. ואמר: ארת מספר ימוך אמלא. שלא ימותו
 צמלחמה או צמגפה צשנוי האויר רק צוקנה שימלא הימים וכל אלה הם
 נסים שיעשה השם צשמים וצארץ צצציל עושי רצונו ואמר כאשר יעשה
 עמנו אות לטובה כן יעשה צשונאינו אות לרעה שיתן להם לצ רגו ומחדדים
 אימה וישלח בהם הצרעה לגרשם מארצם מלפניך והזכיר החוי והיצוסי
 והחתי דרך קצרה וה"ה לכולם. ויתכן כי גם אלה לא ילאו רובם צמלחמה
 ולא נפלו להם צחרצ והיו צהם נשגבים צמצצריהם ושלא צהם הצרעה
 והוא מין ידועה מפיל צהם ארם וממיתם. ור צצרהס פי' הוא מין חולי
 צגוף מגורת נרעת: (לב) לא תכרות להם ולאלהיהם ברית.

מִשְׁפָּטִים

רלג
פ"י הטור

על התורה

כפשטי' שלא יכרות להם להחיותם ולאלהיהם לעבדם. וכתב הרמב"ן ויתכן עוד לפרש שלא יכרות להם צרית ולאלהיהם כאחד פי' צעודם עובדים אלהיהם לא יכרות להם צרית אבל אם קבלו עליהם שלא לעבוד ע"ז ראוי לקיימם:

כד (א) ואל משה אמר עלה אל ה' אתה ואהרן נדב ואכיהו ושבעים מזקני ישראל. תימא לי למה לא עלו אלעזר ואיתמר שהרי גדולה מעלתם ממעלת הזקנים כדלית' צסדר משנה יאל אהרן ושנה להם אלעזר ואיתמר פרקם שהיו גדולים בצחמה מהזקנים והיו ראויים לגדולה יותר מהם. ונ"ל משום שהקצ"ה לו נתכנו עלילות וידע שצבעילה זו נתחייבו כדאמרינן שמכאן נתחייבו שריפה אלל שלא רצה הקצ"ה לערצב שמחת התורה והמתין לדבד ואציהו עד יום שמיני של מלואים ולזקנים עד תצערה ואילו מתו אלעזר ואיתמר היה נכרת כל זרע אהרן ולא רצה הקצ"ה שיכרת זרע כהונה הקדושה: פירש"י שפרשה זו נאמרה צד' צסיון ויאמר ה' אל משה עלה אלי בהרה היה לאחר מתן תורה. וכתב הרמב"ן דלא כהירא דהא כתיב ויצא משה ויספר לעם את כל דברי ה' אשר שלחו ואת כל המשפטים האלה והיינו משפטים הכתובים למעלה שנאמר צהן ואלה המשפטים וגומ' כי איננו נכון שיאמר על המשפטים שנלטוו צהם צני נח ושנאמרו להם צמרה שכבר שמעו וידעו אותם ואינו אומר ויספר אלל צחדשות אלל ודאי אחר מתן תורה נאמרה מיד צו ציום אמר לו הקצ"ה כה תאמר לצית יעקב אתם ראיתם כי מן השמים דצרתני עםכם וציוה אותו ואלה המשפטים אשר תשים לפניהם וכל המלות כסדר זה אחר זה והשלים צאזהרת ע"ז סימאלו צארץ וצעובדיה ואמר לו הרי ציויתיק (אחרי צוותך?) זה להם עלה אלי בהרה והזכירה הפרשה כי משה עלה צמלות השם וצא אל המחנה וסיפר לעם את כל דברי השם כה תאמר לצית יעקב ואלה המשפטים וקבלו הכל צשמחה ואמרו כל אשר דצר ה' נעשה ומאמינים אנו דצצריך ואז אמר לו השם אמור להם שוצו לכם לאלהיכם כאשר מפורש צמשנה תורה וצצו לאלהיהם ועשו שמחה ויום עוצ ציום קצלת התורה ומשה כתב ציום ההוא כל מה שנלטוו חוקים ומשפטים ותורות והכינו ליום המחרת כי לא היה ציום ההוא כדי לצנות מוצח וי"צ מצבה ולעשות עולות ושלמים וכל המעשים הרצים ההם ועוד שטוב היה להמתין להם צצרית עד למחרת לתת להם עלה ומתן דצצר והשכים צצקר ממחרת לכרות עמהם צרית על הכל וכל ישראל השכימו ועמדו לרגלי ההר מקום שעמדו לקבל י' הדצרות ושם צנה המוצח וי"צ מצבה וצח וצח ונתן חלי הדם על המוצח וחלי הדם נתן על העם וקרא צאזניהם הספר אשר כתב וקבלו עליהם צצרית ואחר שהשלים כל המעשה קיים דצר השם והוא שכתוב ויעל משה ואהרן דבד ואציהו ואמר פעם שנית עלה אלי בהרה והודיעו שיתעכב

פ' הסור **משפטים** על התורה **רלד**

שם ימים בקבלת הלוחות וזה היה צמעה הצרית ממחרת יום הכפורים וצו ציוס היתה העלייה שעלה להר ונתעכב שם מ' יום והוא שפירש הכתוב ויקרא ה' אל משה ציוס השציעי. ומה שהתחיל צוה הלשון ואל משה אמר. עלה משום שעד עתה היו המצות והמשפטים אל בני ישראל ואמר עתה שהיה המאמר הזה למשה שהוא מצוה שיעשנה הוא בעלמו שליוה אותו אחר שתשים לפנייהם המצות והמשפטים ותכרות עמיהם צרית עלה אלי וכן עשה המצוה הראשונה והמשפטים שששי והשנים ששציעי וכתר עמיהם צרית ואמר כן עלה אל ההר ההוא הוא והנקראים על הדרך שנלמנו: (ב) ונגש משרה לברו. כתב ר' אברהם היה ראוי שיאמר ונגשת אתה לצדק ללא שכן דרך המקראות וה' המטיר על סדום ועל עמורה מאת ה' ולא אמר מאתי. והרמז"ן כתב הנכון ציעי צכאן שהצדור הזה היה גם לאהרן שהוא ג"כ שמע כשאמר השם למשה עלה אלי הברה אתה ולאהרן ול"כ היה לריך למשה ועל כן אמר ונגש משה והס לא יגשו ואמר עוד לצדו למעט אהרן אע"פ שכלל עמו צדור: (ה) את נערי בני ישראל. הם הצבורות וכתב הרמז"ן לא ידעתי למה קורא אותם נערים ואולי צעבור שהזכיר הזקנים שהם אליני בני ישראל קורא הצבורות נערים כנגדם לומר שאין מעלתם צשציל חכמתם כי לא היו זקנים רק מפני הצבורה כי הם מקודשים לקרצנות. ועל דרך הפשט הם צמורי ישראל שלא טעמו טעם חטא שלא נגשו אל אשה מעולם כי הם הנצחיים צעם והמקודשים: (ו) וישם באגורה. הם כלים עשויים שלא צדמות כלי המוצח לכך אמר כי חזי הדם שהיה דעתו ליתן על העם שם צכלים: הםם וחזי האחר זרק על המוצח מן המזרקות שקבלו צהם בדרך הקרצנות. ור' אברהם אמר כי צאגנות חוזר על שתייהם: (ז) ויזרוק על העם. כפשטי. וי"מ על העם צעד העם כמו ויכפר על העם. וי"מ שרמו להם להיות דמם מותר כדם הזה אם לא ישמרו הצרית: (י) ויראו את אלהי ישראל. פ' ר' אברהם ראו צמרחה הנצולה ולא צמרחית העין. והיא המרחה שראה יחזקאל צמרחה לצן ספיר דמות כסא וזהו שכתוב כאן ויראו את אלהי ישראל ושם כתוב ג"כ היא החי אשר ראיתי תחת אלהי ישראל. וכתב הרמז"ן על דרך הפשט טעם לאלהי ישראל לומר כי זכות ישראל אציהם ה' עמיהם לזכותם צמרחה הזאת: (יא) ואל אצילו בני ישראל. הם נדב ואציהו והזקנים הנזכרים ונקראין כן כי נאלל עליהם מן הרוח כמו ומאלייה קראתיך. ואמר ר' אברהם אמר אליני ולא אמר זקני להפריד צינים וצין משה כי משה זקן ואמר אליני להכניס נדב ואציהו: לא שלח ידו. כתב הרמז"ן צעבור שאמר והכהנים והעם אל יהרסו לעלות אל ה' פן יפרוץ צם הודיע כאן שזוהו צכך ולא פרץ צהם פרץ כי היו אליני בני ישראל ראויים למה שחוו צמחה הזה. ופ' ויחזו את האלהים ולא הרסו לעלות אל ה'. וי"מ

רלה פי' הטור משפטים על התורה

לא שלח ידו להם כאשר שלח ידו צמשה לתת לו הלוחות: ויאכלו. שאכלו שם השלמים צתחתית הכר ולא צמתנה: וישתו. ששבו שמחה גדולה ציוס מתן תורה כאשר מנזה צכותצם כל דברי התורה צלצנים וצחת שלמים ואכלת שם שמנזה לשמות צברית התורה. וי"מ ויאכלו וישתו כדי להפריש צינס וצין משה כי משה רלה כאשר ראו גם הם ולא אכל מ' יום ומ' לילה ואלו ראו ואכלו מיד: (יב) ויאמר ה' אל משה עלה אלי ההרה. פי' הרמז"ן היא המנזה שאמר לו מלמש עלה אל ה' ונגש משה לצדו ועתה ציוס הציעי הוסף לומר לו והיה שם שיתעבצ שם מ' יום: ואתנה לך את לוחות האבן והתורה והמצוה אשר כתבתי להורותם. פי' הרמז"ן אשר כתבתי חוזר (על הלוחות ולהורותם. כנ"ל) על התורה ועל המלות וכך פי' הפסוק ואתנה לך לוחות האבן אשר כתבתי והתורה והמנזה להורותם. ורש"י פי' אשר כתבתי צתוך לוחות האצנים שכל תרי"ג מנות כלולות צתוך י" הדברות. ור' אברהם כתב התורה הזאת היא תורה שצכתצ והמנזה שצעלפה. והנכון כי על הלוחות לצדס מדבר מדכתצ אשר כתבתי להורותם והשם לא כתב התורה רק משה כתבה. וי"ל התורה על הדבור הראשון שהוא אנכי והמנזה על ט' האמרים. וי"מ התורה הם הלוחין והמנזה זכור וכד. ודברו לפי דעתי כי התורה והמנזה שניהם יורו וידריכו צדרך ישרה על כן אמר אשר כתבתי להורותם: (יד) ואל הזקנים אמר שבו לנו בזה. פירש"י צלאתו מהמחנה אמר להם התעבצו עם שאר העם להיות ככונים לשפוט. והקשה הרמז"ן כי לא יתכן זה כי לא היה עתה צמתנה ופי' הוא כשנפרד מהם הוא ויהושע אמר להם שצו לכם צזה ולא אמר להם שישצו שם על גבול של הכר שהרי לכולם אמר שצו לכם לאלהיכם אלל שיעמדו ויצואו עד המקום. הכולל ולא יתרחו לעלות אליהם אפי' אל מקום יהושע. ויתכן לפרש שצו צעצורינו וצמקומנו צמתנה ואתרן וחור עמכם: מי בעל דברים. מן הדברים הקשים יגש אליהם צמקומי ואמר אליהם דרך מעלה לאתרן וחור כי לפני כולם צוה לצל וצמעמד אחד היו כמו שכתב עמכם. ואמר שצו לנו דרך צבוד לתלמיד כאשר אמר צחר לנו אנשים:

פרשת תרומה

כה (ב) ויקחו לי תרומה. לאמר שדבר השם אל משה פנים צפנים י' הדברות ונס על ידי

משה קלת המלות שהם חצות למלות התורה כאשר הנהיגו רבותינו ז"ל עם הגרים שמודיעים קלת המלות וישראל קצלו עליהם כל מה שליוס וכרת עמכם צרית על זה מעתה היו לו לעם והוא להם לאלהים והם הם ראויים שיהיה להם מקדש להשרות שכינתו עליהם ועל כן ציוס לעשות לו משכן להשרות שכינתו צתוכס כאשר הצטייחס אס שמוע תשמעו צקולי

פ"י הטור תרומה על התורה רלו

והייתם לי סגולה ואתם תהיו לי ממלכת כהנים מיד שיהי' לו בית צתוקם ועקר החפץ צמקש (צמסכן) הוא מקום השכינה שהיא הארץ (הארון). כ"ל) בדכתיב ונועדתי לך שם ודברתי אתך מעל הכפורת על בן הקדים מיד הארון והכפורת ואחריו השלמן והמנורה שהם כלים כמוהו שצבצורם נעשה המשכן לתתם צתוקו ומשה הקדים צפרש' ויקבל המשכן ואת אהלנו ואת מכסהו וכן צלל' לפי שהוא ראוי לקדם צמעשה. והצבד ששכן על הר סיני דכתיב וישכון צבד ה' על הר סיני הוא שכן צמסכן דכתיב וצבד ה' מלא את המשכן וכאשר דבר ה' אל משה צמתן תורה כך היה הדבור עמו צמסכן דכתיב וישמע את הקול מדבר אליו מעל הכפורת: (ו) בשמים לשמן המשחה ולקטרת הסמים. כתב הרמב"ן יש אומרים שזה מקרא קצר ופירושו וסמים לקטרת הסמים. ואחרים פירשו כאלו כתיב ולקטרת הסמים יציאו סמים והזכירם צכלל ולא פירש הסמים ופי' הסמים הידועים שהם טושים להקטיר כי גם צמקומם לא פירשם. ור' אברהם פי' שהיא כמשמעו צשמים לשמן המשחה וגם לקטרת הסמים כי יתנו צקטורת צשמים צצולת נרד וכרכום וקנמון ולא הולך לומר צשמים וסמים צקטרת צצבור שכתוב לקטרת הסמים כאשר לא אמר שמן לשמן המשחה והולכו לכל אלו הסצרות כי דעת צעלי הלשון שהסמים הם התרופות כגון הצלזנה והצלזנה וצשמים הם הנאכלים שיש להם פיטום צריחם הטוב אצל דעת רש"י שסמים הוא שם לצשמים וכן דעת אונקלוס שתרגם צוסמין צשניהם והוא הנכון: (ז) אבני שהם ואבני מלוואים לאפור ולחושן. פירש"י שקרואים מלוואים על שם שעושין גומא צוהב מושב לאצן ונותנין האצן למלאות הגומא ומקום הגומא קרוי משצנות: לאפור ולחושן. שהם לאצני האפור והמלוואים לחשן וכן פי' ג"כ משוצנים זהב יהיו שמוקפים משצנות צעומק שיעור שיתמלא צעוצי האצן. והקשה הרמב"ן שאינו נראה שיקרא אותם עתה אצני מלוואים על שם העתיד עוד לננות צהם למלא הגומא שיעשה צהם ועוד כי גם אצני שהם היו משוצנים משצנות זהב ולא קראם מלוואים וגם מה שפירש"י משצנות שהי' עשוי כמין גומא אינו כן אלא הוא כתרגום אונקלוס מרמא והוא שעושין מלמטה מושב למדת האצן ומולאין ממנו מזלג שלש השיניים שיאחו האצן והוא מלשון חכמים ומפיק לי' צרמאל דפרזלא לשון מזלג וכן עושים היום צכל אצן יקרה צטצעות כדי שיראה הדרה צכל לך ולא תטמן צטצעת אלא פי' מוסצות משצנות זהב שיעשה רומני זהב ועל דעת אונקלוס שתרגם משוקעין היו האצנים משוקעות צתוף הצתים והיו יולאים מהם קמאין ומקיפין אותם ולוחזין צהם מלמעלה ופי' מלוואים שתהיינה האצנים שלמות שנצראו כך ולא אצני גזית שנכרתו ממחצב גדול או שנחצב מהם כלום כי גם צתולדות ידוע שאין שלמות כחות האצנים היקרות והסגולות צהם (זולתי. כ"ל) אשר הוא כחלקי אצנים מן הנחל ולכן תרגם אונקלוס

רלו תרומה פי' השור על התורה

אשלמותא כי לשון מלוי בכלים או גומא תרגס מילוי ממש ותמלא כזה ומליאת וכן בכלם אצל כאן תרגס לשון שלמות וזה פי' ובחרושת אצן למלחות שידע לפתח פתוחי חותם באצנים במלוחותם. והנה באצני אפוד נאמר מעשה חרש אצן פתוחי חותם תפתח על שני אצנים כי היו עושין להם חריץ בכתובת השמות כאשר יעשו חרשי אצן כי לא הי' במלוחותם אצל באצני חסן כתיב ומלאת זו מלוחות אצן וכתוב יהיו במלוחות' על שמות בני ישראל שתיים עשרה על שמותם ולא מעשה חרש ולכך לא הי' לו למשה רצונו עלה לעשות אלא בשמיר כמו שאמר רבותינו ז"ל אצנים הללו אין כותבין עליהם באיזמל וכתוב במלוחותם אלא מציאין שמיר ומראה להם והם מתבקעין מאליהן ובמלוחותם לא כתוב אלא בחסן אף על גב דאמרינן איכא שמיר דאייתי משה לאצני אפוד דרך העברה קרי לחסן אפוד מפני שהוא מחובר זו וכן בלשון הפסוק הגישה לי האפוד אע"ג דבחסן היו שולטין. וכן פי' הפסוק אצני שוהם שהם ג' לאפוד ואחד לחסן ואצני מלוחים לחסן ואם הי' דעת רבותינו ז"ל שהיו גם אצני אפוד מלוחים אפשר שזוהי הפסוק למדו כן שיפרשו שניהם אצני שוהם ואצני מלוחים: (ט) וכן תעשו. פירש"י לזרות שיעשו כלי המקדש כתבנית אלו. וכתב הרמב"ן ולא ידעתי שיהי' זה אמת שיתחייב שלמה לעשות כלי המקדש כתבנית אלו והנה המוצח עשאן שלמה ד' אמה על ג' אמה. ור' אברהם פי' וכן תעשו הכלים כי מתחלה ליה על המקדש. ועל דרך הפשט אין צריך לכל זה אלא הכפל בא לזרז ולחזק הדבר שאמר ועשו לי מקדש וגו' וכן תעשו כלכם צוריות וחריזות וכן ויעשו בני ישראל ככל אשר ליה ה' את משה ואת אהרן בן עשו והבא מפני שהיא לוואה אמר וכן תעשו. (י) ועשו ארון. חוזר על בני ישראל המזכירים למעלה ואמר אחר כן וינקת לו ונפית אותו לשון יחיד כי משה כנגד כל ישראל ואמר תחלה לשון רבים שיהיו כלם משתתפי' בעשייתו שהוא קדוש משכני עליון כדי שיהיו כלם זוכים לתורה: ג' ארוכות עשה אחד של עץ זב' של זהב ומצית ומחזן תלפנו ולא כתיב ונפית אותו זהב (?) כמו בשלחן שלא הי' מנופה לד העליון שלו: (יב) ער' ארבע פעמותיו. פירש"י על ארבע זוויותיה וצלשים העליון סמוך לכפרת היו נתונים ולא היו אלא ארבע ומה שאמר אחר כן ושתי טבעות פי' ושתיים מן הטבעות האלו היו על צלעו האחת. וכתב הרמב"ן ודאי לא היו אלא ד' אצל מה שפירש שהיו צלשים העליון סמוך לכפורת לא מסתבר דכל מה שהיו יותר למעלה הי' המשוי יותר כבד ועוד כי דרך כבוד הוא שיהי' הארון למעל' נישא גבוה על כתפות הכהנים: לשון א"א הרא"ש ז"ל. ולי נראה פירש"י מפירושו דצלשים העליון סמוך לכפורת היו נתונים מההיא דאמרינן במס' שבת פרק המוליא משוי למעלה מי' טפחים חייב שכן משא בני קהת ויליף לה מארון דאמר מר ארון ט' וכפורת טפח וגמירי דכל טוענא דמידרי

פ"י הטור תרומה על התורה רלח

צמותות תילתא מלעיל ותרי תילתא מלתחת נמלא שהיו הטבעות צתחלת שליש העליון ולהכי גמירי הכי שאס הי' רוב המשוי למעלה מכתפייהס הי' מתנדנד לכאן ולכאן אבל כשרוב המשוי למטה מן הכתפים אז הוא נישא יפה. ואני אומר שח' טבעות היו לו לארון ד' טבעות קטנות בארבע הזוויות כדי שיהא נישא ומטלטל בהם טבעה שמתקיין אותו וד' טבעות צלדיו ברחבו צפוף רביע האחרון וחלי רוחב צין צ' הטבעות ובהם היו הצדים ולהכי כתיב טבעות הראשונות פעמותיו שהן זויות וטבעות האחרונות ללעות שהם לידי הארון. ור' אברהם כתב כי בכל מקום הוא לשון רגל כמו מה יפו פעמך צנעלים על כן פי' שהארון היו לו ד' רגלים וד' הטבעות שהי' נישא בהן היו מלמטה בצגלים וד' אחרים לנוי מלמעלה. וכתב הרמב"ן ואין דבריו נכונים ולפי דעתי פעם הוא שם פסיעה מה יפו פעמך פסיעותיך ואמר כאן פעמותיו על פסיעות הכהנים שנושאים אותו רמו לצ' דברים שהיו הטבעות צויות למטה ממש ושיהי' כל אורכו של ארון מפסיק צין צ' הטבעות כי הארון ארכו למזרח והטבעות לפון אחד צראש המזרחי ואחד צמערבי וצ' צדרוס כנגדם ופעמי הכהנים הולכים צין טבעת לטבעת: (כא) ואר' הארון חתן. פירש"י שנכפל לומר טבעותו ארון צלא כפורת יתן תחלה העדות לתוכו ואחר כך יתן הכפורת עליו ואיני מבין דבריו דמילתא דפשיטא הוא שצריך ליתן העדות תחלה קודם שיתן עליו הכפורת ואפשר שרונה לומר שלא יתן עליו הכפורת כלל אפילו לכשאותו עד שיתן לתוכו העדות. והרמב"ן כתב על דברי רש"י אם כדבריו שאומר שהוא צוואה אדרבה יותר הי' נראה להפך שאמר שיתן הכפורת עליו יתן העדות כדכתיב ואל הארון תתן העדות וארון נקרא עם הכפורת שעליו ועוד הקשה למה החזיר מעל הכפורת וגו' אשר על ארון העדות כי צידוע שהכרוצים היו על ארון העדות ומה צורך עוד לפרש כיון שאמר מעל הכפורת מבין שני הכרוצים ופי' הוא צעבור שניה צכרוצים ולהיותם פורשי כנפים ולא פי' למה יעשם כלל ומה ישמשו צמשכן ולמה היו צענין הזה לכך חזר ואמר ונתת את הכפורת עם כרוציו שהכל דבר אחד על הארון מלמעלה כי אל הארון תתן את העדות אשר אתן אליך כדי שיהי' לו כסא כבוד כי אני אועד לך שמה ומשכן שכינתי עליהם ודברתי אליך מעל הכפורת מבין שני הכרוצים צעבור שהוא על ארון העדות. וי"מ דלכך כפל אותו לומר שגם שבדי לוחות יהו מונחים בארון צ' פעמים יהי' העדות בארון: (כג) ועשירי שלחן. כי השלחן הוא סימן לעושר וכבוד וגדולה. וכתב הרמב"ן ועשית שלחן ענין השלחן כי צרכת השם היא תעשיר מעת שצברא העולם אבל כאשר יהי' שם שרש דבר תחול עליו הצרכה ותוסף בו כאשר אמר אלישע ע"ה הגידה לי מה יש לך בצית וחלה הצרכה על אסוך שמן וצאליהו ז"ל על כד הקמח וכן השלחן צלחם הפנים תחול הצרכ' ממנו יצוא השובע לכל ישראל וכן אמרו

רל"ט פי' הטור תרומה על התורה

רבותינו ז"ל כל כהן שהגיעו ממנו כפול אוכל ושבע: (כט) ועשיר קערותיו וגו'. מה שפירש"י אונקלוס תרגם מנקיותו מכילת' הכריע כדברי האומרים שמנקיותו הם סניפין ותרגם מכילת' לפי שסובלין משא הלחם העליון מלשון נלאתי הכל כתב הרמב"ן זל' ארמי הוא שם למדה כמו שתירגם איפת דק מכלין דקשט. ופי' הוא דעת אונקלוס כי מכילת' הוא דפוס העשוי לצק כמו שאמרו ג' דפוסין היו שם האחד עשוי למדת הלחם לארבו ולרחבו ונותנו זו כשיהי' צק ומתקנו זו והוא מנקיות ונקרא מכילת' לפי שצריך להיות לנורת הלחם ממש לא פחות ולא יותר ואחד של צרזל ליתנו זו אחר אפי' ואותו אינו צריך להיות ממש כמות הלחם אלא קערה ליתנו זו אחר אפי' שלא יצטר וזהו קערותיו והקשות הוא כולל הקנים והסניפין ואולי צעזור פיזולין יקראו כן בחלוף הדי"ק צש"ן כמו ויראו יושבי קלוות מאותותיך ומנקיות הוא שם מדה כמו איפה וסאה כשם קערות וכפות ושאר השמות שאין להם תואר. ואולי המדות המלדיקות איפת דק והין דק נקראין מנקיו' לפי שהן נקיות מן השקר ומנקות את צעליהן מן האונאה. וקשה לי לזה הפירוש למה הזכירם בזה הסדר שראוי הי' להקדים המנקיות: (ל) להם פנים. פירש"י שיש לו פנים רואים לכאן ולכאן לגדי הצית ולתילא כמ"ד שהי' כמין תיבה פרוזה אצל למ"ד שהי' כמין שפינה אינו כן. ור' אברהם פי' שנקרא לחם פנים על שם לפני תמיד: (לג) כן לששרת הקנים היוצאים מן המגורה. צעזיל שלא הזכיר אלא שנים מהם הוצרך לומר כן לששת הקנים לומר של כולם היו כן וצקרא שלמטה שהזכיר כל ששת הקנים לא הוצרך לומר כן אלא לששת הקנים היוצאים ממנה לומר שלא תאמר אחרים הם אלו שאומרים עליהם וכפתור תחת שני הקנים היוצאים ממנה לכך חזר ולומר לששת הקנים לומר שהן אותן ששת הקנים עצמן הזכירים למעלה: (לד) מחתותיה. פירש"י שחותין צהן אפר הפתילות שכבו. וי"מ כמין מחתה תחת הנר שנותנין זו השמן ולא נהירא דל"כ מאי נרותיה: (לט) בכר זהב טהור. פירש"י שלא יהא משקלה עם כל כליה אלא בכר לא פחות ולא יותר. וכתב הרמב"ן ודאי כן נראה פשוטו של מקרא אצל תימא לומר כן שאם כן היאך לא יתן הכתוב משקל לגופה של מגורה ואפשר שיהי' רוב הכר לכלים הנפרדים ממנה אצל מתוך משמעות הגמרא צמחות נראה דהא דקאמר ואת כל כליה לא קאי אכלים הנפרדים ממנה אלא על כלים שהם מגוף המגורה כגון נרותיה וקורא אותם כליה אף על פי שמחוצרים זה לפי שדרך צשאר המגורות להיותם נפרדים מהם ויש להם שם צפני עצמם. ועל דרך הפשט אומר בכר זהב טהור יעשה אותה ואת כל כליה פי' שיעשה אותה ג"כ זהב טהור כי לא פי' תחלה מהם ויש זהב טהור וכן צמעשה אומר ויעש את נרותיה שצעה ולא פי' שהן של זהב ומלקחיה ומחתותיה זהב טהור שאין זהב טהור חוזר

פ"י הטור **תרומה** על התורה **רמ**

רק על המלקחיים והמחפות וחזר ואמר כבר זהב טהור עשה אותה ולא כל כליה לומר שעשה כל כליה זהב טהור ולא מן הככר ויכנס עוד בכלל כליה כלים רצים שהוצרכו לה לשמן ולכמה דברים. כתב ר' אברהם הזכיר משקל הזהב צמורה ולא עשה כן צהרון ושלחן בעבור היותה כלה זהב ומדתה מן הככר כפי שראוי לעשותה מככר כי מדת הצהרון ידועה וזהב לציפוי מה שיכיל והכפורת כלה זהב הזכיר מדתה ואין לה עוצי כי אם מעט ונפוי הצהרון והשלחן ושני הזירין כמדת הצהרון והשלחן ע"כ. ואף לדברי רבותינו דכפורת עוצי טפח אחי טפיר שהרי מדתה ידועה וזהב לפי הדין לה אצל מנורה אין מדתה ידועה אלא אמר שיעשה כפי הככר וגובהה של מנורה י"ח טפחים לפי שגובה מערכת הלחם הי' י"ח טפחים והמנורה עשויה להאיר על השלחן. מה שהביא רש"י הדרש של תיעשה מלמד שנעשית מאיליה אם נפשך לומר שאינו חלוק על מה שכתוב ג"כ צמורה שהראה לו הקצ"ה למשה כמין מנורת אש האמר שאף לאחר שהראה לו מנורת אש נתקשה ונעשית מעלמה:

בו (יו) שתי ידות לקרש האחד. כ' הרמב"ן הצרייתא שהביא רש"י וחורץ

הקרש מלמטה רביע מכאן ורביע מכאן והחריץ חציו צלמלע אי אפשר לפרש הצרייתא כמשמעה שאם הי' חורץ צלמלע חציו הקרש שהוא ד' טפחים וחציו רביע מכל צד א"כ הי' חורץ כולו ולא נשאר מומנו יד ליכנס באדן אלא אין שעור לחריץ שלא נתנה תורה שיעור לרוחב עוצי שפת האדן ולפיכך אמרו שהי' חורץ את הקרש רביע חריץ מכאן לכסות שפה אחת של האדן ורביע חוררו מלד האחר וצלמלעיתו של קרש הי' חורץ חציו של כל החריץ שצאתו הקרש לכסות עוצי שפת שני האדנים. ונראה לי לזד הצרייתא דלא קשה מידי דהא דקאמר רביע מכאן ורביע מכאן לאו אחרין קאי אלא לפרש היות והכי קאמר וחורץ הקרש מלמטה בענין שיסאר ממנו רביע מכאן ליד ורביע מכאן כ"ל חורץ צלמלעו החצו אע"פ שלא נשאר רביע לכל צד ליד שהי' חורץ אותו כפי עוצי שפת האדן זה לא הי' אלא מעט על כן קוראהו רביע: משלבות אשה אל אחותה. פירש"י שתי היות שצקש מכוונות זו כנגד זו ולא יבא אחת נפחת ואחת יולאה. והרמב"ן פ"י שליצה יולאה מן הקרש כעין הולין זכרים וכנגדו צקש שצלו שליצה אחת נקובה ומכניס הזכר צתוך הנקבה וכן צקש האחר שיהא בכל קרש צ' שליצות נכנסות זו צו: (כד) ויהדיו יהיו חמים אל ראשו. אל הטבעת האחת שהי' בכל קרש וקרש צראשו חריץ ומחצרים בטבעת אחת. וכ' הרמב"ן ולא ידעתי למה לא פירש צהם הכתוב ויאמר ועשרים קרשים (?) טבעות זהב תעשה ויזכיר החריץ שיעשה צקשים ועוד היאך אומר אל הטבעת האחת ציריעה ולא הזכירה תחלה. אולי בעבור שדרך כל צוני הקרשים לחצרים בטבעת אחת צראש קולר

רמא
פי' הטור **תצוה** על התורה

הכתוב ואמר אל הטבעת הידועה והנהוג זו וכן אמר בצריחים ואל טבעותיהם תעשה זהב הידועים להם כמנהג וכן וויס זהב וצביתאל דמלאכת המשכן משמע דמה שאומר אל הטבעת האחת לאו בטבעת שמחצר בהם הקרשים קאמר אלא בטבעת העליונה של צריחים ואל לומר שעומק החריץ מגיע עד מקום הצרית העליון וטבעת שמחצר בה הקרשים לא הזכיר צפסוק: (לג) והבאת שמה מבית לפרוכת את ארון העדות. אינו מצווה עתה שיעשה כזה הסדר ליתן הפרוכת תחת הקרסים ואחר כך להציא שמה את ארון העדות כי אין עתה הנוואה בהקמת המשכן וכן ונתת הכפורת על ארון העדות צקדש הקדשים אין פירושו שיתן הכפורת על הארון לאחר שהכניסו לקדש הקדשים אדרבה צוואת הקמתו כתיב ושמת את ארון העדות ואח"כ וסכות על הארון את הפרוכת וכן כתיב צעש"י ויתן את הכפורת מלמעלה ויצא את הארון אל המשכן ואח"כ וישם את פרוכת המסך אלא פי' הפסוק שמצוה שישם את הפרוכת תחת הקרסים כדי שיהי' הארון שמה מצית לפרוכת והצדילה הפרוכת לכס צין הקודש וצין קדש הקדשים וכן ונתת את הארון עם הכפורת שם צקדש הקדשים להודיע שהכפרת עם כרצויו על הארון יהיו כולם שם צקדש הקדשים הנזכר:

כז (יוד) ועמודיו עשרים. ולא פי' ממה היו העמודים ומסתמא כילף משאר עמודים כגון עמודי פתח המשכן ועמודים של הפרוכת שמפורש בהם שטים ולא פי' כאן ג"כ לפוי כסף של ראשיהם של העמודים וצויקהל מפרש צעשייה:

פרשת תצוה

(כ) ואתה תצוה. לא הזכיר כאן משה צום על שם שאמר מחני כל מספרך כי קללת חכם אפי' על תנאי היא צאה. וי"מ לפי שרצה לזוות על ענין הצגדים לאהרן ומשה עתיד להיות כהן גדול והיה לו עגינות נפש להזכירו אלל הצגדים שהיו ראויים לו ונלקחו ממנו. ואחר שגמר צוואת המשכן צוה על הנרות שהן להאיר צתוכו והזכיר בהונת אהרן כי הוא המדליקם וכיון שהזכיר בהונת אהרן פירש צגדיו והזכיר צניו ובהונתם וקדושתם עד שיכנהו ואחר כך הזכיר בהונתם שהיא עולה תמיד והזכיר מוצח הקטורת אחר שהזכיר מוצח הנחשת כדי להזכיר שלא נעשה עולה או צח על מוצח הזהב: ואהרה הצורה. פי' ר' אצרהם תצוה על הצבור לתת תמיד שמן זית זך וכן לו את צני ישראל את קרצני לחמי. והרמז"ן כתב צעציל שאמר צוואת המשכן תמיד ונשיית והוא צווי שתצוה להם שיעשו אמר כאן תצוה להם שיקחו אליך שמן למאור פי' שיקחו אותו לפניך ואתה צעצמך תראנו אם הוא זך וכתית כראוי ולא אמר ויעשו כי אין להם דרך לעשותו צמדצר רק אם היה אללם שמור